

Forord

Historien – den lille såvel som den store - er altid relevant og interessant.

Den personlige historie er vigtig og spændende, når man vil forstå et menneske. På samme måde er det vigtigt for et folk at kende sin historie for at forstå, hvordan man kan handle klogt og respektfuldt i nutiden. Institutioner, foreninger, partier og virksomheder har også en historie, der kan forklare, hvem eller hvad man er og ikke mindst hvorfor. For en skole, som er en kulturbærende institution, er historien særdeles vigtig. En skole formidler og udlever værdier i praksis, derfor er det særligt interessant for os at kende til vores skoles historie.

Formålet med dette lille skrift er at beskrive udvalgte dele af skolens historie fra grundlæggelsen i 1949 og frem til november 2019, hvor skolen fylder 70 år. For på den måde at beskrive en del af baggrunden for hvorfor Frijsenborg Efterskole er blevet til netop den skole, som vi kender i dag.

Pædagogikken har forandret sig som i resten af skoleverdenen men nogle grundlæggende værdier, holdninger og praksisser har rødder tilbage i skolens historie og vil kunne findes den dag i dag. Skriftet beskriver også hvilke generelle strømninger, skolens fortælling er indfældet i samt hvilke personligheder, der i særlig grad har formet skolens udvikling. Karen Banke-Larsen, Rasmus Enemærke, Vagn Andersen, men ikke mindst Ingrid og Arne E. Jørgensen har sat sig spor i denne fortælling.

Tak til kollegerne Olav Nielsen og Elin Christensen, der har bidraget mundtligt til dette skrift, tak til bestyrelsesformand Jens Ove Friis, der gentagne gange har mindet os om, at vi skal huske at få dette skrevet på en læsbar og interessant måde, men størst tak til Birger S. Poulsen, der med sin gode pen har udformet dette.

Ideen var fra start, at denne historie skulle kunne læses på skolens hjemmeside, hvorfor dette skrift kun er udgivet i et meget beskedent oplag.

Rigtig god læselyst!

Lone Greve og Jens Petersen, forstanderpar, november 2019

Skribentens forord

”Når disse linjer skrives, er det næsten 70 år siden (nov. 1949), skolen åbnede dørene for det allerførste hold elever.

22 unge piger, fyldt med spænding og fulde af forventninger over, hvem de nu skulle være sammen med, og hvad der ville komme ud af de næste 5 måneder under opholdet i Hammel.

Skolen er selvfølgelig Frijsenborg Efterskole, der dengang hed Frijsenborgegnens Ungdomsskole - i perioder med og uden ”egnens”.

Løseligt anslået har 6-7000 unge mennesker, fra 1949 og til 2019, gået rundt i de tre bygninger, der har huset skolens lokaler... sovet... drømt... været i opposition... været vrede... glade... pjattede... sure... været forelsket... eller bare været...

Mellem 6 og 7000 unge mennesker har fået lærdom og erfaring med sig fra opholdet og mange har fået venner for livet... ja, nogle har mødt deres kommende ægtefælle på skolen.

Jeg har ikke selv gået på efterskole, men kan af og til være lidt misundelig over alt det, jeg ikke har oplevet... fællesskab, sange, op- og nedture, foredrag med mere.

At være lærer på en efterskole er ikke et 8-4 job og kan, efter min mening, kun opfattes som værende en livsholdning – en måde at anskue tilværelsen på. Man kan ikke være ligeglad med de unge mennesker, der vælger at gå på efterskole. Man tager del i deres liv i de 10-11 måneder de er der og er måske med til at præge deres videre forløb i tilværelsen. Man skal ”ville” de unge og vide, at man i en periode holder noget af deres liv i sine hænder – lige så vel som de unge også kan være med til at få én til at se på tingene på en måde, man ikke selv havde tænkt på.

I 1949 var 70 år at regne for en menneskealder. I dag er den nok lidt højere.

Jeg har været med på sidelinjen i halvdelen af årene takket været min kones job som lærer, men har også selv været ”på banen” som gæstelærer - et enkelt år som ansat. FUS har været en del af min hverdag i de 35 år ... så skolen har i høj grad også været ”min skole”, som Aage Frandsen er citeret for i afsnittet om 2004.

Jeg er glad for at Jens Petersen i sin tid spurgte, om jeg ville skrive skolens historie. Det har på alle måder været spændende at dykke ned i arkivalierne og de gamle referater – og tak til de der har svaret på alle mine spørgsmål.

Tak til min kone, Elin Seemand Christensen og til Arkivleder Poul Nørgaard Jensen, lokalarkivet i Hammel, som har været mine første-gangs-læsere og er kommet med behørig kritik.

Hammel, efteråret 2019 – Birger Sandholm Poulsen

FUS's – HISTORIE 1949 – 2004

**Frijsenborgegnens Ungdomsskole,
Frijsenborg Ungdomsskole,
Frijsenborg Efterskole:
Tre navne, én skole – i daglig tale blot FUS.**

I 1949 kom en 37-årig Frøken forbi Hammel og sagde:
'Her vil jeg lave en skole for unge piger! Det har været
min allerstørste drøm lige siden min ungdom, og nu kan
den gå i opfyldelse'.

Det var helt sikkert ikke sådan ordene faldt, men meningen tager
man ikke fejl af.

Frøkenen hed Karen Banke-Larsen - husholdningslærerinde i en årrække i Sorø, hvor hun også
havde deltaget i frivilligt ungdomsarbejde for piger - og det hun havde fået øje på var en stor hvid
villa, som skotøjsgrosserer Johannes Jensen havde fået bygget i 1910. I 1920 solgte han villaen til
Hammel-Voldby-Søby kommune, der her ville oprette et midlertidigt 'Hjem for Gamle', indtil man
fik bygget et rigtigt alderdomshjem. Denne midlertidige løsning varede i 29 år ...

I 1949 var der 7 års undervisningspligt, men man kunne fortsætte på ungdoms -eller efterskole.

I Frøkenens ansøgning stod der bl. a.:

*"... det er Tanken at bygge videre på den Uddannelse de unge Piger har fået i Børneskolen, og at
supplere den med Undervisning I Haandgøring, Husholdning o. s. v ...".*

Aftalen blev, at Karen Banke-Larsen lejede villaen for 10 år for en leje på i alt 20.000 kr. - således, at
lejen i de første 2 år var på 1000 kr. årligt, hvorefter den langsomt ville stige de efterfølgende år.

En pudsig detalje: I kontrakten blev der indføjet en
påtegning om, at frugten fra de mange frugttræer i haven
i de første 5 år skulle deles mellem skolen og det nye
alderdomshjem.

Den 3. november 1949 startede så det allerførste hold
elever - 22 forventningsfulde unge piger.

Der er ingen bevarede elevlister fra de første år, men fra
1953-55 er der optegnelser, og her kan man se, at

eleverne fortrinsvis kom fra det Midt -og Østjyske – enkelte kom fra Vestjylland, Fyn og København,
og så var der en del, der kom fra Flensborg og det øvrige Sydslesvig.

*"Der var Liv, Fest og Humør da Frijsenborgegnens Ungdomsskole d. 3. November aabnede sine porte
for det første Hold paa 22 unge Piger i 14-18 Aars Alderen, som nu gennem et 5 Maaneders Ophold
skulde sættes ind i en hel Del af de Ting som enhver Kvinde med Agtelse for sig selv maa kunne"...*
... stod der i avisen – og ...

*"I Tiden forud havde den lille energiske Forstanderinde, Frk. Karen Banke-Larsen, med solid Bistand
fra sin Far, Pastor emeritus L. P. Larsen, bragt alt i den skønneste Orden til Klokkeslettet, saa hun
kunde staa i Døren og sige Goddag til hver enkelt ...".*

I villaen var der plads til ca. 20 piger. Der var ikke almindelige skolestuer, men køkken, opholdsstue og en stue til undervisning - og der startede nyt 5-månedershold hver november og maj.

Skolen blev statsanerkendt, hvilket betød, at eleverne kunne søge om statstilskud. Et ophold kostede dengang 145 kr. om måneden – 110 kr. med statstilskud – og der var ingen eksamen.

Som et eksempel på tidens tankegang er følgende citat fra åbningen: "... at de unge Piger engang som Husmødre maaske vilde blive betroet at administrere over Halvdelen af Mandens Indtægt, hvorfor der hviler et stort Ansvar paa deres Skuldre, og jo bedre de er rustet hertil, desto lettere vil de faa herved".

En håndskreven undervisningsprotokol - som strækker sig fra sommeren 1950 til vinteren 1951-52 – beskriver, hvem der underviste i hvad, hvilken uddannelse lærerinden havde, hvilke lærebøger der blev brugt, og hvilke sange der blev sunget hvornår (Højskolesangbogen 13. udgave, XIII oplag). Alt udførligt beskrevet og et indblik til forståelse af de tankegange man havde i starten af 1950'erne.

Der var teoretiske og praktiske fag – samt virksomhedsbesøg på mejeriet, osteriet og slagteriet. Underviserne var 4-5 lærerinder og enkelte mandlige lærere.

Der blev bl. a. undervist i Ernæringslære, Stuepigegerning, Samfundslære, Kroppen og Tekstillære – desuden i *Masksyning*, samt Gymnastik.

Og der var timelærere i Regning og Havebrug - ofte lokale lærere. Dansk, Historie og Litteratur blev varetaget af Karen Banke-Larsens far og mor - 'Pastor emeritus L. P. Larsen og Pastorinde Marie Strunge Larsen' – som der står i protokollen.

De fleste fag sluttede med en 'lille prøve' eller en 'fremvisning'. Dykker man ned i faget 'Stuepigegerning', kan man læse hvad pigerne bl. a. skulle lære. Udover Opvask, Borddækning og Rengøring, var det: *Tøjsammenlægning og Rulning* (af lagener og duge...), *Strygning; Behandling af Fodtøj; Boning af Gulve; Festbord-dækning og Servering; Servietlægning; Behandling af Metaller og Nipsgenstande; Rensning, Pasning og vedligeholdelse af en ung Piges Garderobe*.

1951 Vintersemesteret 1952									
Vinter									
kl. 7:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 8:00	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik
kl. 8:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 9:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 9:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 10:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 10:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 11:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 11:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 12:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 12:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 13:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 13:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 14:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 14:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 15:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 15:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 16:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 16:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 17:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 17:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 18:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 18:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 19:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 19:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 20:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 20:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 21:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 21:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 22:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 22:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 23:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 23:30	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning
kl. 24:00	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning	Undervisning

Et skema fra vinteren 1951-52 viser, at man startede dagen kl. 7:30 med Køkkenarbejde og Stuepigegerning. Derpå Gymnastik – en lille pause med Sang - og så - Skolekøkken eller Systue.

Eftermiddagens skema vekslede mellem Dansk og Historie (fast) - suppleret med Samfundslære, Tekstillære, Varekundskab og Husholdningslære. Om fredagen var der Folkedans – og *Bad(!)*.

Aftenen var skemalagt med Sang, Håndgerning og Litteratur.

Lørdag eftermiddag var der lørdagsandagt, og derefter var resten af lørdagen og hele søndagen fri.

Hvert kursus sluttede af med en udstilling, så borgerne i Hammel og pigernes forældre kunne se resultaterne af undervisningen.

Karen Banke-Larsen var et venligt og stilfærdigt menneske med en vis medfødt autoritet, og det må have gået godt, for man måtte sige nej til mange – hvilket ærgrede Banke-Larsen, men muligheden for at udvide var dyrere end at købe en gammel ejendom. Derfor flyttede Karen Banke-Larsen i maj 1955 til Viborg og åbnede en ny skole i en tidligere præstebolig. Som den samvittighedsfulde person Karen Banke-Larsen var, sørgede hun for at finde en ny forstander, som kunne overtage lejemålet af skolen efter hende. Det blev ægteparret Rasmus og Gerda Enemærke.

Karen Banke-Larsen døde i 1968 - kun 57 år gammel.

Ægteparret Rasmus og Gerda Enemærke var lærere på Himmerlands Ungdomsskole i en årrække, inden de tiltrådte som forstanderpar og overtog lejemålet af Frijsenborgegnens Ungdomsskole.

Gerda Enemærke indførte et nyt fag – Boliglære: Hvordan indretter man et hjem med farver, møbler og gardiner?

Også Rasmus Enemærke indførte nyt – Motorlære.

Mange ungdomsskoler underviste i pasning af heste, men da der blev færre og færre heste i landbruget, var det bedre at lære de unge at betjene landbrugets forskellige maskiner. Et andet nyt tiltag var indretning af et sløjdlokale.

Rasmus Enemærke var samtidig en ivrig jæger, så han foranstaltede, at eleverne lærte noget om naturen ved at være med på jagt som klappere. Som det ses, brugte man forskellige former for transport.

Rasmus Enemærke førte, i lighed med Banke-Larsen, protokol over undervisningen. Han skriver: *"Vor første sommerskole her begyndte d. 3' maj 1955 med 8 elever.*

Af hensyn til husholdningsundervisningen m. m. delte vi alligevel flokken i to hold. Jeg havde dem alle til dansk."

Det var stadig unge piger, men ved vinterholdets start, i november samme år, står der:

"For første gang var Frijsenborgegnens ungdomsskole belagt med drenge, 20 i alt".

I vinteren 1956/57 var der blandt drengene en elev ved navn Erik Rosenkvist. Han kommer senere i skolens bestyrelse, men træder ud, da han bliver ansat som pedel. Han får en central rolle i forbindelse med byggeriet af den nye skole i slutningen af 80'erne. Her ses han yderst til højre.

Af det første skema i protokollen fremgår det, at det ugentlige timetal pr. elev var på 46 timer...

Skemaerne viser også, at pigerne om sommeren havde 'Hyggetime', hvilket ikke var på om vinteren. Men ellers er fagene de samme, som man kunne møde i folkeskolen med dansk, regning, fysik, historie, geografi, sløjd (vinter), husholdning (sommer).

Hver lærer har omhyggeligt beskrevet indholdet i undervisningen, og af det fornemmer man, at tilgangen til stoffet har været højskolepræget og ikke så meget terperi og udenadslære.

Også Rasmus og Gerda Enemærke benyttede sig af timelærere fra skolerne i Hammel. Blandt andet Georg Overgaard - den senere formand for bestyrelsen.

Hen over årene steg elevtallet. I sommeren 1957 var der således 20 piger *"... som alle kom fra private hjem ..."*. Dårlige erfaringer fra tidligere år med elever fra offentlige institutioner gjorde, at

man sagde 'nej tak' til disse elever. Men ellers viser elevfortegnelsen, at eleverne fortrinsvis kom fra det Midt -og Østjyske med enkelte afstikkere til København og Nordjylland. I midten af 60'erne kom der elever fra Grønland - og i 1969, hvor der var både drenge og piger, viser fortegnelsen, at der skete en større geografisk spredning - måske på grund af det økonomiske opsving...

Rasmus og Gerda Enemærke fik også oprettet en elevforening, som påtog sig at udsende årsskrift og afholde elevstævner. Stævnerne blev afholdt i juli, og et af indslagene var ofte gymnastikopvisning. Der er en protokol over aktiviteterne, og den viser en meget aktiv forening.

Der var ringe plads i Den Hvide Villa - det har helt sikkert været hyggeligt ... til tider. Med nutidens sprogbrug ville man måske sige, at 'de kom hinanden ved'. For at afhjælpe pladsproblemet opførte man en træbarak i haven (Hytten). Alligevel måtte man sige nej til mange, og der blev tænkt på udvidelse. I 1958, hvor man oprettede et Erhvervsråd, opstod tanken om at bygge en helt ny skole.

I en del-ansøgning til ministeriet beskrives forholdene i den Hvide Villa sådan (uddrag):

"Boligforholdene er yderst trange, eleverne må bo 4 til 8 på hvert værelse. (...) Skolen må fortrinsvis benytte timelærere, da der kun er plads til en boende lærerinde, der er henvist til et lille, beskedent værelse (fælles vask og toilet med eleverne). Forstanderlejlighed begrænser sig til et lille soveværelse, der er indrettet i en frhv. veranda + et kontor, der samtidig er lærerværelse og skolekontor."

Men først skulle der laves en Selvejende Institution med repræsentantskab og en bestyrelse, som kunne tage sig af at føre planerne om en ny skole ud i livet. Den blev stiftet d. 21. november 1960. Denne konstruktion betød, at Rasmus og Gerda Enemærke gik fra at være ejere af skolen til at være ansat forstanderpar. Som Enemærke skriver ... nu får vi penge for det – arbejdet er det samme.

Der blev købt et stykke jord ved Springforbi (Enemærke bidrog selv med 20.000 kr.), et udvalg blev nedsat til at skabe en bred offentlig interesse, og man startede en indsamling – dels ved private donationer, dels ved at afholde møder i sognene omkring Hammel, ud fra tanken, at skolen ikke kun skulle være en skole for Hammel, men være et aktiv for hele egnen. Der blev lavet tegninger, budgetter blev lagt, men interessen stod ikke mål med intentionen. Priserne steg hurtigere, end indsamlingen kunne følge med – og til sidst opgav man planerne.

Men det blev alligevel til nybyggeri. Hammel kommune var generøs og skænkede Den Hvide Villa og grunden til den selvejende institution.

I midten af 60'erne gik man i gang med byggeriet (som i dag huser plejehjemmet 'Elmehøj').

I en udtalelse, til fordel for bygning af en ny skole, er flg. uddrag af brev fra Undervisningsinspektør Jørgen Olsen, angående forholdene i Den Hvide Villa. Brevet er dateret 22. 7. 1966:

De gamle bygninger omfatter en villa, der rummer forstanderbolig, elevværelser, skolestue samt køkken, skolekøkken og spisestue. De tre sidstnævnte lokaliteter er simpelthen det samme rum. Herudover råder man over en barak, hvori der er skolestue og sløjdsal. Skolen har haft op til 32 elever, og det er rent ud sagt ufattelig, at man i elleve år har kunnet drive skolevirksomhed under disse forhold, og at der fortsat er kommet elever.

De nye bygninger indeholdt pige -og drengegang, 3 lærerboliger, forstanderbolig, gymnastiksal og øvrige undervisningslokaler, samt køkken og spisesal. År senere blev lærerboligerne og forstanderboligen inddraget til hhv. værelser og pejsestue. Forstanderen fik bolig i Den Hvide Villa, hvor der også blev indrettet skolekontor.

Efter forsinkelse på grund af byggestop, komplikationer med en blød grund, samt en lille brand der raserede 3 værelser – indviede man de nye bygninger fra skoleårets begyndelse i 1968. Forinden havde man, i 1967, erhvervet en nabobygning på Elmevej 38, som skulle bruges til lærerbolig og elevværelser. I 1985 købte man også Elmevej 36 til lærerbolig således, at man kunne placere en træpavillon (i dag pedelværksted på den nuværende skole) til undervisningsbrug i de to haver.

Med indvielsen ophørte kurserne med drenge om vinteren og piger om sommeren. Nu gik piger og drenge på samme hold - og man fulgte skoleåret. Elevtallet steg og lå mellem 60 og 70 elever pr. år. Man tilbød enkelte af folkeskolens afgangsprøver, hvilket - ved lov - blev muligt for alle efterskoler. I 1975 blev dette udvidet til at gælde for alle folkeskolens afgangsprøver.

(Dette var et resultat af diskussioner i Efterskoleforeningen om, hvorvidt man skulle give afkald på selv at bestemme indhold og undervisningsmetode - som jo var en del af de frie skolers grundlag - eller om man skulle bruge folkeskolens afgangsprøver, uden at 'grundlaget' blev sat over styr).

24. juli 1968 vedtog generalforsamlingen at ændre navnet fra 'Frijsenborgegnens Ungdomsskole' til 'Frijsenborg Ungdomsskole' – det skete med tilladelse fra Frijsenborg Gods - men det gjaldt kun så længe Rasmus Enemærke var forstander.

I februar 1969 var der røre om skolen. Bølgerne gik højt, og samtidens aviser beretter om kraftig uenighed mellem et par af lærerne og Enemærke. Hvad det reelt bundede i, er der ikke fuldstændig klarhed over, men sandt er det, at rygtebørsen havde kronede dage i Hammel. Det eneste der vides med sikkerhed er, at ingen fra den daværende bestyrelse eller lærerstab ville udtale sig om den reelle grund.

Der var mange møder, ekstraordinære og ordinære generalforsamlinger i repræsentantskab, bestyrelse og elevforening - og hvor man delte sig for og imod Rasmus Enemærke.

Lokalhistorikeren Arne Gammelgaard skriver:

"I vinteren 1969 måtte forstander Rasmus Enemærke forlade skolen. Man kunne have undt ham og Gerda Enemærke en række gode år på den skole, der nu stod der som et resultat også af deres ihærdige bestræbelser. Det skulle imidlertid ikke være sådan."

(Frijsenborgegnens Ungdomsskole gennem 25 år: 1949-1974, p 8)

Men man fornemmer - i årsskrifter, referater og udtalelser - at forstanderparret har været vellidt i de 14 år de var på skolen.

Vagn Åge Andersen og Else Andersen blev det nye forstanderpar - begge uddannet på Den Frie Lærerskole i Ollerup.

De kom fra Esbjerg, hvor han havde arbejdet som erhvervsvejleder - og nu skiftede navnet tilbage til 'Frijsenborgegnens Ungdomsskole'.

Der kom to nye fag til: Fotolære og Vævning, hvortil der blev indrettet et mørkekammer og indkøbt et antal væve.

Forstanderskiftet lige før skolestart 1969/70 medførte, at den nye forstander så at sige 'arvede' de ansatte lærere fra den afgangende.

Det er naturligt, at man havde Gerda og Rasmus Enemærkes tid på skolen i frisk erindring, og da Vagn Andersen var en anden type forstander end

forgængeren, førte det til uro fra starten. Avisartikler beretter, at der ikke var det bedste forhold mellem en del af lærerne og forstanderen. Der var uenighed om, hvilken pædagogisk linje der skulle være gældende. " (...) Lærerne kunne ikke forstå, at forstanderen alene har det pædagogiske og økonomiske ansvar. Men iflg. vedtægterne er det alene forstanderen der har ansvaret og dette pointerede bestyrelsen" (Forhandlingsprotokollen). Det medførte at nogle af lærerne opsagde deres stilling, samt at flere elever blev sendt hjem på grund af disciplinære overtrædelser - fordi de var "egenrådige og forkælede" – efter forstanderens mening. Bestyrelsen bakkede forstanderen op. Hvor meget mere der er i den historie, er svært at vide, men lærerstaben blev udskiftet og en række ansættelseskontrakter viser, at enkelte lærere blev ansat som timelærere på årsbasis med mulighed for at forlænge aftalen – hvilket også skete.

Søren Ryge Petersen, den senere TV-vært, var ansat i et par år fra september 1974 og blev en af lærerrepræsentanterne ved skolens bestyrelsesmøder. Han underviste i Dansk og Orientering.

Skolen havde en god økonomi. Elevtallet var stabilt og lå stadig på 60 til 70 elever pr. år. På generalforsamlingen i 1971 blev det nævnt, at der var god fremgang i likviditeten. Borgmester Højgaard Therkelsen konstaterede, at man nu igen kunne se fremgang og stabilitet for skolen.

I august 1973 besluttede en ekstraordinær generalforsamling at opløse skolens Repræsentantskab, fordi der blev færre og færre medlemmer i kredsen.

Så nu var det alene bestyrelsen, der i sidste ende havde ansvaret for skolen.

1970'erne blev en turbulent periode for skolen. Det var en tid, der var præget af ungdomsoprør, narkomani, krav om medindflydelse i ledelsen, osv. Og begreber som autoritet, disciplin og ansvar blev alvorligt svækket.

(Kilde: Gammelgaard, Arne: Frijsenborgegnens Ungdomsskole gennem 25 år: 1949-1974, p 9)

I 1976 blev der således oprettet både lærerråd og elevråd. Det skete efter ønske - eller pres - fra lærere og elever. Bestyrelsen besluttede, at der skulle laves regler for samarbejdet mellem elevråd, lærerråd og forstanderen. Desuden skulle lærerne inddrages - høres - i bestyrelsens arbejde. Det har tilsyneladende ikke været nemt, for bestyrelsen måtte "(...) indskærpe dette overfor forstanderen...", som der stod i et referat.

I 1978 gik man atter i byggetanker og begyndte at se sig om efter en passende grund. Den fandt man i den sydlige ende af byen - og her ligger skolen i dag - men der skulle gå 12 år, før den stod færdig. Omkring 1980 etablerede man en sportsplads med fodboldbane og cindersbane. Der blev udskrevet en arkitektkonkurrence om bygning af en ny skole på grunden, og den vindende ville få opgaven. Da vinderen var fundet, blev der imidlertid ikke udfærdiget noget på skrift - der var kun mundtlige aftaler - hvilket får stor betydning senere hen.

Selvom det var et turbulent årti - og der tilsyneladende var nogle sammenstød mellem lærere, elever og forstander - var der selvfølgelig mange, der havde et godt udbytte af efterskoleopholdet på Frijsenborg Ungdomsskole i 70'erne ...
... bl. a. skolens bestyrelsesformand (2016) Jens Ove Friis, som husker, at skolen var barsk for en dreng, der følte sig ret alene i fællesskabet, men som var glad for den næsten ubegrænsede undervisning, han fik.

Efterhånden var der mange kommuner som henviste socialt belastede elever til efterskolerne – også til Frijsenborg. Det betød bl. a. uro og en del udskiftning i elevflokkene – og igen - med Jens Ove Friis' ord - tonen mellem lærere og elever var hård og der var grupper af elever der havde svært ved at holde sig fra tyveri.

(Kilde, her og ovenfor: Frijsenborg Ungdomsskole, Jubilæumsskrift 1949-99)

I de sidste år i 70'erne og de første i 80'erne var der begyndende samarbejdsvanskeligheder og stigende spændinger mellem lærergruppen og Vagn Andersen - samt denne og bestyrelsen - og det sled på skolens renommé, at disse vanskeligheder skabte en hel del omtale i både den lokale og den landsdækkende presse - og det var klart, at forældrene heller ikke var glade for uroen på skolen.

Det spidsede til, og bestyrelsen gav Vagn Andersen muligheden for selv at sige op, men det ønskede han ikke, så på en ekstraordinær generalforsamling i september 1982 var der enighed om at opsiges forstanderen.

Til konstitueret forstander valgtes lærer Bent Vøk Poulsen.

Nu skulle man så finde et nyt forstanderpar – og der vendte man blikket mod Holstebro.

1983

Arne og Ingrid Jørgensen var forstanderpar fra skoleårets begyndelse 1983/84... ja, det vil sige, Arne Jørgensen startede officielt d. 1. marts '83, men allerede fra nov. '82 begyndte han planlægningen af det kommende skoleår.

Arne Ernst Jørgensen, uddannet lærer, kom fra en stilling som skolekonsulent for tale -og hørehæmmede i Holstebro og var tillige formand for Tale -og hørepædagogerne i Danmark.

Ingrid Kathrine Jørgensen, uddannet sygeplejerske, havde stilling som leder af intensivafdelingen på Holstebro sygehus.

Familien talte også 2 sønner - Jacob og Anders.

Ingrid Jørgensen ville helst kaldes Rødtop (p g a hendes naturlige hårfarve), så det gør vi også her. Da der er bevaret bestyrelsesreferater og bilag fra tiden, har vi et godt grundlag for at fortælle om skolens historie fra denne periode og i en mere detaljeret form end tidligere år, ligesom noget af det efterfølgende også bygger på interviews med Arne og Rødtop.

Fra november 1982 deltog Arne og Rødtop i lærermøderne og fik her indtryk af situationen. Over halvdelen af eleverne var udskiftet siden skoleårets start, elevsammensætningen var ret socialt belastet og stillede større krav til støtte, end skolen kunne tilbyde.

Eleverne var ikke velsete i bybilledet - handelsstandsforeningen havde frabedt sig, at eleverne kom i butikkerne - skolens bygninger var ramponerede, og lærerne var ved at miste modet.

Arne og Rødtop kom til en skole, hvor døre og vægge skulle udskiftes eller repareres, hvor lokaler, gange, m v skulle males og sættes nødtørftigt i stand. Meget måtte de gøre selv, da det var svært at skaffe håndværkere – *”Det blev vores livs hårdeste sommerferie”*.

Sommeren '83 gik med dette og med at gøre rent overalt, men det skulle snart vise sig, at skolen havde fået et forstanderpar, der i den grad satte deres præg på skolen i en positiv retning.

I de første år havde Arne og Rødtop således optagelsessamtale med hver eneste elevansøger til det nye skoleår - for at danne sig et indtryk af eleven - og man kunne kun blive elev, hvis man havde været til samtale og både skole og forældre var enige om betingelserne.

Derfor vidste de elever, der blev optaget, hvad det var for en skole de kom til - og det blev lettere for alle parter.

Nyt forstanderpar - nye tiltag, hvor det overordnet handlede om tillid og ansvar.

Allerede fra starten blev personalet draget med ind i planerne for skolens overordnede pædagogik, de daglige procedurer, regler og retningslinjer, fagtilbud, osv. – kort sagt, de opgaver der hører sig til på en efterskole – det var blandt andet:

- 1) Eleverne skulle deltage i madlavning og rengøring; 2) Der skulle være en ”hjemme-elev”; 3) Der kom kreative fag på skemaet; 4) Optagelse af hørehæmmede elever; og 5) Værelsesfordeling ved lodtrækning.

I dagligdagen var det en selvfølge, at eleverne var med til rengøring både på deres værelser og på fællesarealerne. Det var jo deres hjem det næste års tid.

Hver elev skulle også have et antal dage i køkkenet for at lære, at maden ikke kom af sig selv.

Alle elever var 'hjemme-elev' på skift. Eleven havde ikke undervisning den dag, men skulle hjælpe til med praktiske opgaver i løbet af dagen – f. eks. at gå på posthuset eller hjælpe pedellen. Det var fast, at eleven skulle støvsuge fællesarealerne, rydde op, feje spisesalen efter måltiderne og gå med vagtlærerne rundt og sige godnat.

Nyt var fag som Billedkunst, Drama og Musik. For at få plads til de nye fag købte skolen i 1985 Elmevej 36 til lærerbolig (nr. 38 husede allerede 6 elever og en lærerbolig) for at kunne placere en træpavillon, med plads til de kreative fag, i de to haver.

Det var naturligt for forstanderparret, i kraft af forbindelsen til tale -og hørepædagogerne, at optage hørehæmmede elever – som den eneste efterskole i landet. For ikke at tippe balancen var det ca. ¼ af eleverne, der var hørehæmmede.

De hørehæmmede måtte ikke være afhængige af tegnsprog og næsten ikke af mund-hånd-systemet. Derfor blev der købt FM-udstyr, som *alle* på skolen skulle bruge ved fællessamlinger og i undervisningen.

Det var vigtigt, pædagogisk set, at de hørehæmmede kunne søge støtte hos andre hørehæmmede og samtidig få kammerater med normal hørelse, så de ikke følte sig isolerede og holdt udenfor, hvad mange tidligere havde oplevet. Omvendt betød det for de normalthørende, at de lærte at tage hensyn og samtidig få et naturligt og afslappet forhold til kammerater med høretab, noget som kunne overføres til andre, med en anden type handicap. Skolen fik ekstra tilskud til disse elever - i form af støttetimer og hjælpemidler – og der blev udtænkt en særlig pædagogik for denne elevgruppe.

Der blev indført værelsesfordeling ved lodtrækning – ingen skulle føle sig vraget eller udvalgt. Siden skulle alle flytte værelse endnu 2 gange i løbet af året – hver gang ved lodtrækning, så alle kom til at bo med 3 forskellige tilfældige kammerater. Idéen var, at man måske kom til at lære helt andre typer at kende. Samtidig blev værelserne gjort rene og eftersat for evt. skader med henblik på erstatning, hvilket medvirkede til en større ansvarlighed.

Skolen blev drevet efter Grundtvig-Koldske tanker. Det er svært at sætte på en formel, hvad dette indebærer, for det er op til den enkelte skole, dens skolekreds og medarbejdere at afgøre, hvad der er rigtigst for 'deres' skole.

For FUS' vedkommende var det - meget forenklet,

- at man bliver bedst klar over sine egne holdninger ved at møde andres.
- at man med alle sanser modtager indtryk og mærker efter, hvad der sker med én selv og andre.
- at man finder ud af, hvad man selv kan tillade sig, og hvad andre giver én mulighed for at udtrykke.

- at man møder hinanden med tillid og selv forsøger at leve op til den tillid, der bliver vist én. Med til at udforme disse tanker var møder med forstandere på andre efterskoler, hvor man udvekslede idéer og inspirerede hinanden. Når møderne blev holdt på FUS, var lærerne med, hvilket undrede nogle af forstanderne, men det var vigtigt for Arne og Rødtop, at man netop var fælles om at udvikle tanker og idéer for at kunne arbejde i samme retning med hensyn til pædagogik, samvær, undervisning, og hvad der ellers hører sig til for at skabe en skole i stadig udvikling.

I bestyrelsesprotokollen fra oktober 1983 står der, at man har "*... indtryk af en positiv atmosfære på skolen*" og at der er en harmonisk balance mellem hørehæmmede og normalthørende elever. Endvidere i november '84: "*Bestyrelsen gav udtryk for stor tilfredshed med den måde skolen fungerede på og den ændring, der var sket siden forstanderskiftet*" - og I bestyrelsesformandens beretning ved generalforsamlingen i 1986 hedder det:

"På lidt længere sigt er det vores håb, at skolen ved at prioritere de 3 områder, det teoretiske, det praktiske og det kreative lige højt, kan skabe et attraktivt Grundtvigsk skolemiljø, der kan være med til at tiltrække bevidste og levende unge". For med udgangspunkt i denne 3-delning, kunne man "*(...) være med til at give de unge en brugbar ballast i et kommende teknologisk samfund*".

Et vigtigt værdigrundlag for skolen var: Vi sender ingen hjem. Problemer opstået hér – løses hér. Den første prøve på denne nye pædagogiske linje - som fint illustrerer lignende, få sager - kom allerede i efteråret '83:

11 elever havde røget hash et par gange. Men i stedet for at sende dem hjem, udnyttede man situationen i en positiv retning ved at give eleverne en holdningsbearbejdende undervisning. Bl. a. fik man en tidligere narkoman til at komme fra København for at holde foredrag.

Eleverne kom dog hjem i en uges tid og skulle først vende tilbage, når de havde tænkt over, om de ville fællesskabet og var indstillet på at overholde reglerne. Alle kom tilbage.

Når man agerede på den måde, var det ud fra tanken om, at man ikke vidste, hvad eleven kom hjem til, mens man tværtimod havde alle muligheder for påvirkning i gunstig retning, hvis eleven blev.

I et brev til alle forældre blev der givet udtryk for, at det var skolens opfattelse, at eleverne kom styrket igennem oplevelsen ... "*(...) og vi håber der er skabt holdninger der bærer langt ud over dette efterskoleophold*".

I 1991 opstod en lignende situation, og ved den lejlighed var to-tre lærere i sommerhus med 9 elever, hvor hændelsen blev grundigt bearbejdet.

Hvis en elev stjal fra en forretning i Hammel, og det blev opdaget, tog Rødtop (oftest var det hende) eleven med til den pågældende forretning, hvor mellemværendet blev ordnet ved enten at betale for det stjalne eller levere det tilbage.

Ved at fortælle om skolen og dens principper rundt om i foreninger, og hvor det ellers kom på tale, gik det efterhånden op for de forretningsdrivende og folk i Hammel, at der var kommet et forstanderpar, der ville 'vende skuden' og få rettet op på skolens renommé. Her var Hammels Handelsstandsforenings daværende formand en god hjælper – og igen – i stedet for at sende eleven hjem bearbejdede man situationen til gavn for både elev og skole.

Man undgik dog ikke at sende elever hjem. Ved særlige grove overtrædelser af reglerne, og i de tilfælde, hvor det gik ud over de øvrige elevers muligheder for et positivt samvær, var man nødt til det. Det blev konsekvensen for måske 10-12 ud af ca. 1400 elever.

Ved at gå i dialog med eleverne, vise dem tillid og fastholde, at indgåede aftaler blev overholdt, opdagede eleverne, at de blev taget alvorligt. Det skabte en fortrolighed, som gjorde det legitimt for eleverne at fortælle om brud på tilliden. Bl. a. blev emnet 'Hvornår stikker man og hvornår hjælper man' taget op i fællestimer.

Denne pædagogiske linje, hvor der var plads til elever med høretab, og hvor der blev vist tolerance, åbenhed og tillid, blev en løftestang i mange sammenhænge. Det blev vist i praksis, at der var rummelighed og plads til forskelligheder – den særlige 'Frijsenborg-ånd' blev der talt om.

Medvirkende til at ændre renomméet i lokalbefolkningen var også synlighed i gadebilledet, både ved at eleverne var med til trafiktælling (pengene gik til fællesarrangementer) og ved deltagelse i det årlige karnevalsoptog. Der var en kontant præmie til de bedst udklædte - og den vandt Frijsenborgegnens Ungdomsskole i 1984.

Frijsenborgegnens ... ja, et langt ord, så man søgte Frijsenborg Gods om lov til at sløjfe 'egnens'. Tilladelsen blev givet, så fra 1985 var det atter *Frijsenborg Ungdomsskole*.

En lille krølle på dén historie: Senere kom der et 'diktat' fra godset, via en advokat med et langt cv, om, at man ikke måtte bruge 'Frijsenborg'. En far til en elev, advokat med et endnu længere cv, skrev tilbage – og skolen fik lov til at beholde navnet.

(I 2007 fik skolen så sit endelige navn: Frijsenborg Efterskole. *Efterskole* - så skolen ikke blev forvekslet med Den *Kommunale* Ungdomsskole).

På FUS var det sådan, at ville en elev ryge på skolen, skulle pågældende have et brev med fra forældrene. Det viste sig dog at antallet af rygere var steget, når man nåede til efterårsferien og blev yderligere øget henover året.

At ryge er det letteste fællesskab overhovedet at komme ind i - også selvom man ikke ryger - og er man 'inde', så er det nemt at starte. Andre fællesskaber kræver større involvering af den enkelte - og det ville man fremme. Emnet blev jævnlige taget op, bl. a. i fællestimerne, og efter et par år blev det bestemt, at rygning skulle foregå i det fri.

I 1990 blev FUS den første røgfri efterskole i landet, hvilket ofte blev mødt med undren og hovedrysten - men nu er vi langt ude i fremtiden, for først skal vi lige have uddelt 'Initiativpokalen'...

Det var møbelhandler Bach, der, på vegne af 'Initiativrådet', i 1972 indstiftede en initiativpokal, som skulle uddeles hvert år. Modtageren af pokalen ét år bestemte suverænt, hvem der skulle have pokalen det følgende år, og i 1984 var det Frijsenborg Ungdomsskole, der fik den.

Ved overrækkelsen brugte læge Leif Hildebrandt udtrykket 'at sejle et skib'.

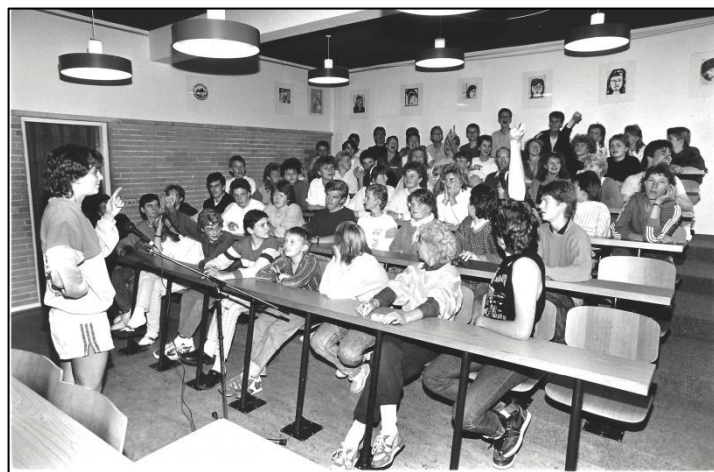
Bestyrelsen var *rorgænger*. Forstanderparret *kaptajnen* og sammen med de ansatte blev de *hædret* for den daglige indsats. Eleverne var *lasten* i form af 'ungdom og håb'.

Leif Hildebrandt begrundede det bl. a. sådan, at det var skolen som helhed der fik prisen, og til Arne og Rødtop sagde han: "*Jeres personlige initiativ har det været, at skolen skal have et særligt tilbud til hørehandicappede unge*".

Elevforeningen havde ført et stille liv i mange år – stort set ingen bevægelse. Men i 1986 blev den atter synlig i form af det første årsskrift siden 1971. I '85 holdt man elevdag, og her var mange gamle elever fra de to foregående årgange til stede. Det fortsatte og efterhånden blev det en tradition, at elevdagen sidst i januar blev krydret med årets dramaforestilling – et populært indslag. Mange var trofaste og kom år efter år.

Fælles morgenmotion blev indført til gavn for både lærere og elever - så de første timer fik en helt anden værdi. Nye fag kom til: psykologi, filosofi, miljø og billedlæsning samt årsopgave. Hver elev bestemte sig for et emne og skulle så arbejde sig frem mod et færdigt produkt og en præsentation i slutningen af skoleåret.

Nyt var også oprettelsen af et Husråd. Det blev valgt af eleverne og bestod af 3-4 elever og et par lærere. Det skiftede medlemmer tre gange årligt, og hensigten var at give eleverne ansvar og større medbestemmelse. Der blev holdt husmøder, og her fik man erfaring med at fremlægge et emne, som derefter blev diskuteret. Eleverne følte sig taget alvorligt, så hvad der blev besluttet var derfor også lettere for alle at overholde (nåh ja - stort set - det er jo unge mennesker...).

I de første 3 år efter Arne og Rødtop var trådt til, tilbød skolen undervisning på 8., 9. og 10. klassetrin. Men det viste sig, at eleverne i 8. klasse ofte var for umodne til at komme hjemmefra, og at der var for stort et udviklingsspring til 9. og 10. klasse – bl. a. set i forhold til skolens formål om tillid og ansvar. Så ved skoleårets start 1986 var der 'kun' 9. og 10.

Nogle elever har hjemmvé, eller opmærksomheden er rettet mod hjemmet, hvis der eksempelvis er problemer mellem far og mor. Nogle elever har en attitude, som gør, at de er vanskelige at komme ind på livet af – nogle har en lav selvopfattelse, andre er blevet moppet. Det tackelede man ved at lytte til og tale med eleven, ved at stille alternativer op og ved at vise, at der var plads til også at rumme vedkommende. *"Hvor ofte har vi ikke oplevet det fantastiske, at et sådant ungt menneske er begyndt at blomstre og udvikle sig, har fået selvtilid og er begyndt at interessere sig for verden omkring sig. Det revolutionerende kan såmænd bare ligge i, at man opdager, at der er nogen, der kan li' en, og at der ikke er nogen, der hele tiden er på nakken af en. (...) at arbejde med noget man kan magte, og derved får en fornemmelse af, at man duer til noget".* ("Forårshilsen": Arne og Rødtop, 2004)

Der var efterhånden meget få udskiftninger af elever i løbet af et skoleår. Således står der i et bestyrelsesreferat fra 21. 11. 85: *"Ingen udskiftning i elevflokket"*. I alt var der 5 år – heraf de to sidste – hvor det var det samme hold, der både startede og sluttede. Samtidig var skolen ved at blive kendt for sine kreative fag - og ventelisten var kommet for at blive.

'Skuden var vendt' - i forhold til lokalsamfundet, hvor skolen blev velset, og i forhold til renomméet rundt om i landet, hvor elever og forældre anbefalede skolen til venner og bekendte.

Skal vi blive i billedet, som nævnt ovenfor ved overrækkelsen af Initiativpokalen, og samtidig tillade os at udvide samme, må hele personalet betegnes som *gasterne* der - sammen med *kaptajnen* - 'styrer skuden'.

I 1978, da Vagn Andersen var forstander, blev der udskrevet en arkitektkonkurrence om bygning af en ny skole på grunden ved Kappelsdal.

Konkurrencen blev udskrevet således, at der ikke var præmier og at deltagerne selv skulle betale for udarbejdelsen af tegningerne. Til gengæld havde vinderen ret til at forestå et efterfølgende byggeri. Men da vinderen var fundet, blev der kun givet *mundtlige* tilsagn om bygning af en skole, hvilket, ifølge vinderen, ved flere lejligheder blev udtalt af den daværende bestyrelse.

Det efterfølgende er en særdeles kort beskrivelse – et koncentrat af en langvarig sag som, hvis den skulle strækkes ud, ville kræve lange og til tider indviklede forklaringer om, hvorfor det forholdt sig, som det nu gjorde, og hvem der sagde hvad, hvornår og hvorfor – kan hænde det også ville kræve tålmodighed af læseren.

Allerede før sin officielle ansættelse havde Arne [Ernst Jørgensen] set tegningerne til en nye skole, som et Arkitekt -og Ingeniørfirma *ved* Arne Ernst Jørgensen (*af alle navne!*) havde udfærdiget.

Allerede i foråret '83 diskuterede personalet aspekterne ved bygning af en ny skole, og det stod hurtigt klart, at planen ikke var optimal, for tegningerne viste en kursusejendom med spredte bygninger rundt om.

Der manglede nærhed...

Men da der nu var gået flere år, og der intet var sket – og da der heller ikke var noget på skrift - kun mundtlige aftaler – så kunne man vel komme ud af sagen?

Det skulle vise sig ikke at være tilfældet...

Et par medlemmer i bestyrelsen mente således, at man ikke kunne løbe fra en mundtlig aftale, så sagen voksede og medførte utallige møder, forslag, modforslag, grublerier og breve mellem advokater, bestyrelse, forstander, kommune... Det blev en proces, der varede 7-8 år og som tog meget, til tider det meste, af den vågne tid hos i sær Arne og Rødtop.

Omtalen hér yder ikke tiden retfærdighed...

Sideløbende med alle disse juridiske spørgsmål om, hvem der havde ret til hvad, begyndte man at udforme tanker og idéer om, hvordan en ny skole skulle se ud og indrettes, med de intentioner man havde omkring fag, læring, pædagogik, fritid, boform, og meget meget mere. Der blev en licitation og et nyt arkitektfirma fik overdraget opgaven.

I juli '89 begyndte jordarbejdet...

Dét fik Arkitekt -og ingeniørfirmaet til at anlægge sag i landsretten mod skolen, gående på erstatning for allerede udført arbejde, for nu var det jo *helt* sikkert, at det ikke var dem der skulle bygge ny skole. Skolen nedlagde til gengæld påstand om frifindelse, dels fordi der udelukkende var tale om en mundtlig aftale, dels fordi sagen, efter skolens mening, var forældet.

Som retssagen var bygget op, kunne der være tale om flere beløbsstørrelser i erstatning - lige fra over 1 million kroner til et beløb efter landsrettens skøn.

Ved domsafsigelsen d. 25. juni 1992 blev skolen dømt til at betale 438.579,17 kr. (incl. renter) i erstatning til firmaet, der skulle have stået for byggeriet, der ikke blev til noget.

Nu ventede man på, om dommen blev anket...

I august 1992 modtager skolen et brev fra Arkitekt -og ingeniørfirmaets advokat om, at hans klient er indstillet på at anke dommen til højesteret. (...) *"Men da mine klienter hellere vil bruge tid på andet end at føre retssager, vil man dog være indstillet på at frafalde anken mod at modtage 150.000,00 kr."*

Det ville bestyrelsen og forstanderparret ikke...

I september 1992 skriver skolens advokat:

"Herved skal jeg for en god ordens skyld meddele, at Højesteret d. d. har oplyst, at der ikke er modtaget ankestævning.

Da ankefristen er udløbet, må vi således konstatere, at vi har været udsat for et bluffnummer".

Sagen er afsluttet!

I alt kom det til at koste skolen et beløb på mellem 5 og 600.000 kr., da skolens advokat selvfølgelig også skulle have sit salær.

Den nye skole stod færdig og blev taget i brug i september 1990 - men forud var gået mange og lange diskussioner om, hvordan man fik rejst den bedste skole ud fra de intentioner, som kort er nævnt tidligere.

Et byggeudvalg besøgte andre efterskoler for at blive inspireret, og man fulgte byggeudviklingen generelt. Ansøgninger, budgetter, regnskaber, jordbundsprøver - alt hvad der skulle til for at få realiseret et så stort projekt, blev sat i værk. Og - pengene - hvordan skaffede man dem?

Jo, de gamle bygninger blev solgt og blev til plejecentret 'Elmehøj' - knap 7 mill.

Skolens egenkapital var på 5,5 mill.

Men to tredjedele – ca. 22 mill. - kom fra statslån og kreditforeningslån.

Skolen kostede, i runde tal, ca. 33 millioner i 1990-priser.

(Ved generalforsamlingen i 2016 blev det oplyst, at hvis det økonomisk går som 'nu', vil skolen være gældfri inden for en tidsgrænse på 10 år – og skolen vil til den tid eje sine egne bygninger).

Byggeriet blev fulgt meget tæt - i særlig grad af Arne og af Erik Rosenkvist (elev på skolen i 57/58). Erik var medlem af bestyrelsen, og de to kørte parløb, hvor Eriks rolle var, at han hver aften fotograferede, hvad der var blevet lavet i dagens løb. Dels for at have dokumentation hvis der skulle opstå uenigheder undervejs, dels for at kunne gribe ind i tide hvis arbejdet ikke var udført som aftalt, og dels for at vide hvor rørføringer og den slags var placeret – ja helt ned til, hvordan tagpladerne var sat fast. Det fik faktisk betydning, for det viste sig, at taget på et tidspunkt blev utæt og skulle skiftes. Endelig var det godt for Erik at kende til byggeriet, for han tiltrådte som pedel i 1990 og måtte derfor træde ud af bestyrelsen.

Ved at følge byggeriet så tæt blev mange fejl undgået eller rettet i tide – til stor fordel for skolen.

I 'Anmodning om tilladelse til bygning af ny efterskole' skitserer man i nogle hovedsynspunkter de ønsker, som man har til byggeriet og til indretningen af skolen.

Eleverne skal opleve opholdet som en helhed, hvor der ikke er nogen skarp afgrænsning mellem undervisnings -og fritidsaktiviteter, hvorfor der ikke må være for stor afstand mellem elevbeboelse og undervisningslokaler – og man skal undgå institutionspræg.

Det er også vigtigt, at eleverne oplever, at fællesskabet på en efterskole skal kunne rumme alle - så en fælles samlingsstue skal være centralt placeret og må ikke virke aflukket i forhold til omgivelserne - og der skal være mulighed for, at man naturligt kan samles i mindre enheder. Der skal være 2-mandsværelser i boafsnit med plads til 16 elever (8 drenge og 8 piger) som deles om et tekøkken - og værelserne bør ikke være ens.

Nu ved vi jo, at det stort set blev som skitseret, og selve arkitekturen lægger også op til fællesskabet i og med, at bygningen er formet som en halvcirkel om et gårdrum med beplantning og bænke. Ind mod centrum ligger undervisningslokalerne og i yderkanten er elevværelserne placeret - en gang, der strækker sig hele vejen rundt i bygningen, adskiller undervisning og beboelse.

I forbindelse med to af tekøkkenerne blev der etableret elevator til kørestolsbrugere, og naturligvis blev høreudstyr til de hørehæmmede

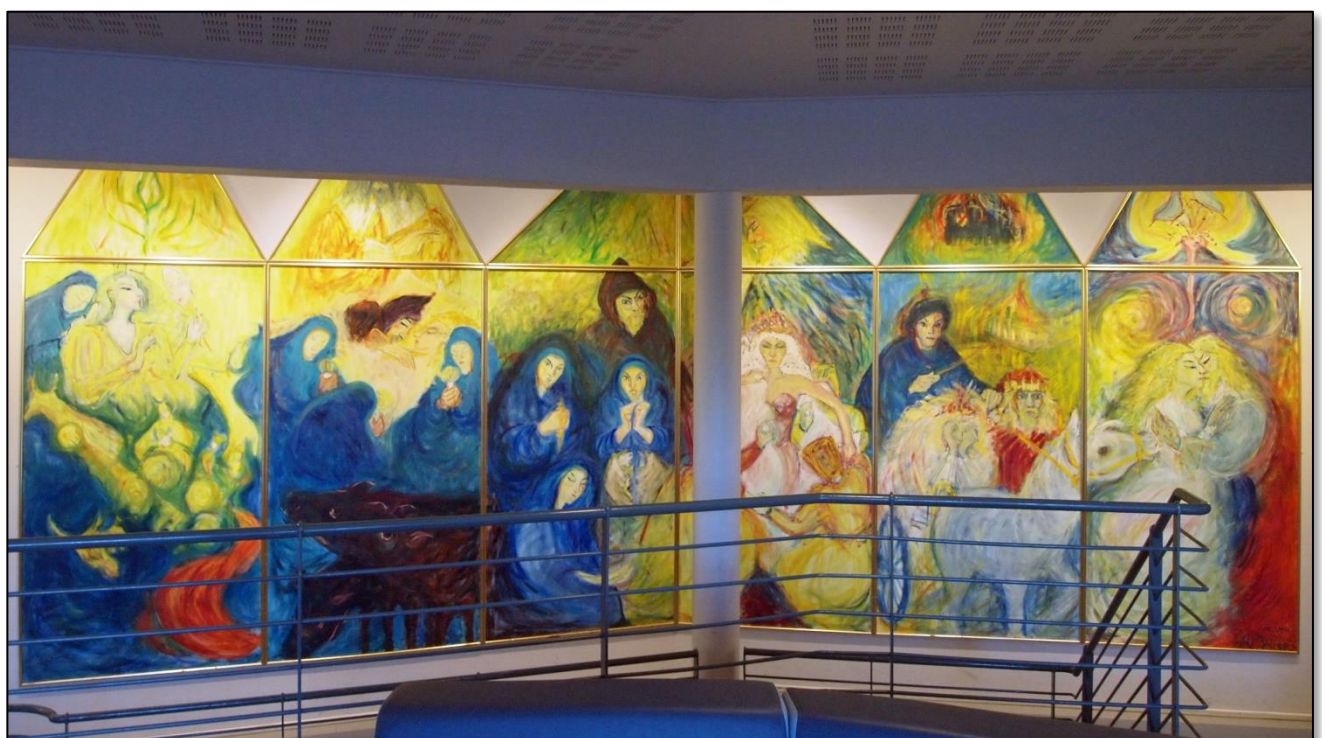
en integreret del af byggeriet, tillige med et utal af ledninger i vægge og gulve, så skolen kunne blive så IT venlig som muligt. Håndværkerne sagde, 'at de aldrig havde været med til at indmure så mange rør i murene som her'.

Elevtallet steg fra ca. 70 på den gamle skole til 80 på den nye. Et par år senere ansøgte man om tilladelse (blev givet) til at omdanne et sikringsrum til værelser, så der kunne blive plads til yderligere 8 elever, hvilket resulterede i et større tilskud fra staten. I 2016 er der plads til 91.

Da det er en skole, som man bor på, er der selvfølgelig køkken og spisesal – og en hal med mulighed for fysisk udfoldelse.

Forstanderboligen blev placeret i sammenhæng med det øvrige byggeri, og et par år senere blev der bygget tre lærerboliger på grunden.

Yderligere nogle år gik – og et helt nyt afsnit med flere undervisningslokaler, lærerforberedelse og multirum (forklaring nedenfor) kom til – det var i starten af 2000-tallet.

Et vigtigt tiltag på skolen var kunst, og der blev gjort meget, også på den gamle skole, for at skabe inspirerende rammer, der indeholdt både professionel kunst og elevarbejder. Kunst er provokerende, bevidsthedsudvidende, inspirerende, afføder snak - man kan ikke undgå at se den og man tager ubevidst stilling.

Det var magtpåliggende for Arne og Rødtop, at kunsten blev en integreret del af byggeriet, så der var afsat 2 % i byggesummen til indkøb af kunst. Det hjalp selvfølgelig, at Statens Kunstfond gav tilskud til indkøb af kunst.

At kunsten skulle have plads ses bl. a. på den måde, som de indendørs mure er udformet. Det er en blanding af mursten og flade partier i forskellig højde, som gør det muligt at hænge billeder og malerier i forskellig størrelse på væggene.

I foredragssalen er der malerier, som eleverne ikke kan undgå at se, ligeså i spisesalen - og på en af gangene hænger et stort maleri inspireret af eventyret "Grå-ben". Arne og Rødtop besøgte kunstnere for at se og udvælge de værker, som de selv syntes om, og som kunne passe ind i skolen. Andre gange kom kunstneren til skolen og arbejdede på værket. Det var muligt, fordi regeringen havde vedtaget en lov så arbejdssøgende kunne komme i jobtræning.

Den nye skole blev indviet på dens 41-års fødselsdag d. 3. 11. 90, og ved den lejlighed blev en sten med inskription afsløret:

Med kærlighed og kundskab bygges livet op

Det er ikke tilfældigt at **kærlighed** står først. For når man har fattet kærlighed og interesse for noget, er man åben for at modtage **kundskab** til ens videre færd i livet.

Det var også ved indvielsen at skolens sang, bestilt til lejligheden, blev sunget. Bjarne Haahr havde komponeret og Jens Rosendahl skrevet ordene. "*Her rejses der mure for livets skyld/et andet sted rives de ned...*" lyder de to første linjer - med henvisning til Berlinmurens fald i 1989.

Efter 7-8 år med et stort arbejdspress fandt bestyrelsen det rimeligt at tildele Arne og Rødtop betalt orlov som kompensation for det overordentlige store arbejde, som de havde udført i forbindelse med både retssag og byggeri.

I bestyrelsens begrundelse til ministeriet stod der bl. a., at Arne og Rødtop fik hævet salgsprisen for de gamle bygninger, så den kom over vurderingen, at de solgte uden brug af ejendomsmægler og derved sparede penge, at forstanderen ved indgåelse af fordelagtige aftaler undgik udgifter til byggelånsrenter, at skolen måtte medtage alt brugbart fast inventar fra den gamle skole og derved spare penge til nyt og endelig, at "*(...) Forstanderparret har skønsomt i perioden 1984 til 1991 udført en arbejdsindsats, der svarer til 2 års overarbejde*".

I første omgang blev det dog 'kun' til 4 ugers betalt ekstra ferie om året i 10 år på grund af ministeriets regler. De 4 uger blev hentet på den måde, at Arnes og Rødtops undervisning blev udført på 36 uger i stedet for 40. Men arrangementet ophørte nogle år efter, fordi der kom en lov om uddannelsesorlov. Så i 98/99 tog forstanderparret til Århus for at følge forskellige kurser - og til New Zealand for at studere skole - og undervisningsforhold.

I det år var lærer Olav Nielsen konstitueret forstander.

Måden at forvalte skolens økonomi på gav sig også udtryk på anden vis, idet bestyrelsen gav Arne og Rødtop bemyndigelse til at sætte skolens overskydende kapital i sikre værdipapirer, obligationer, som kunne give det størst muligt afkast. Baggrunden for dette var at *"Skolen havde fået bevilget et statslån på ca. 10 mill. til en forrentning på 4 %. Samtidig skulle staten betale 80 % af renteudgifterne, hvilket naturligt gjorde lånet særdeles attraktivt". (...)* *"Frijsenborg var den skole i landet, der havde det største lån af den type. Ministeriet*

ville gerne af med denne lånetype og indledte en forhandling med Efterskoleforeningen, og det blev besluttet at lånene kunne indfries til en fordelagtig kurs, men med ret store konsekvenser for tilskuddet til skolen. Skolen gik derfor i gang med at spare op til den kommende merudgift".

Dette var med til at grundlægge den gode økonomi, som skolen senere har været i stand til at fremvise.

Den nye skole var røgfri fra begyndelsen - som den første efterskole i landet - og det fik man at høre for – for det var jo et indgreb i den personlige frihed.

Ved den indledende samtale med kommende elever blev det understreget, at skolen var for ikke-rygere. Men det gav henad vejen nogle kontroverser, for det var ikke alle, der overholdt aftalen. Men *når* det blev opdaget (Rødtop havde en 6. sans for den slags), blev det taget op på fællesmøder som et led i sund levevis.

Allerede da Arne og Rødtop tiltrådte i 1983, kom der fokus på sundhed. I kraft af Rødtops uddannelse som sygeplejerske var det et naturligt valg at have timer i sundhed. Her blev alle aspekter, både de fysiske og psykiske, vendt og drejet og forklaret – og eleverne elskede det.

Maden skulle laves fra bunden, og der blev serveret en hel del flere grøntsager ved måltiderne, end man var vant til. Sovs og buddingpulver var der ikke meget af.

Skolen fik en bevidst kostpolitik, hvor kun sunde produkter blev anvendt, hvor der var fokus på - så vidt muligt - at anvende økologiske produkter og påvirke eleverne til sundere kostvaner. Det blev udmøntet sådan, at eleverne i en uge ad gangen deltog i alle arbejdsprocesserne i køkkenet, for på den måde at give dem indsigt i og medansvar for den mad der serveredes.

Et eksempel på dette er sukker! (Her i en meget forenklet forklaring fra "Samvirke").

For meget sukker, dvs over 10 % af ens daglige energibehov, medfører vitamin -og mineralmangel, hvilket igen medfører koncentrationsbesvær, uoplagthed, irritation og træthed. For at komme dette til livs lavede man et eksperiment i starten af 00'erne: Man indførte en 'sukkerfri måned'!

I den måned skulle man afstå totalt fra cola, slik og kager og i stedet for spise groft brød, masser af grøntsager, salat og andre sunde ting. Resultatet var overbevisende. Koncentrationen steg, trætheden forsvandt og det overbeviste mange elever om, hvad sund mad betyder.

(*"Sukkerfri måned"* blev omtalt i en artikel i Samvirke nov. 2003)

Det var nogle af de tanker, der lå bag Arnes og Rødtops idéer om sundhed, og som fortsat er en del af kostpolitikken på skolen.

Når det var (og er), en af de økonomisk bedst funderede efterskoler i Danmark, skyldtes det ikke mindst den positive - Grundtvigske - holdning til de unge mennesker, som bl. a. var med til, at alle pladser blev fyldt op år efter år. Men det skyldtes også, at de fag, der blev tilbudt, var så attraktive at mange gerne ville på 'Frijsenborg'. I et referat fra september '93, under punktet 'Efterskolernes dag', står der således: *"Mange potentielle elever blev skuffet over, at der ikke var flere pladser til næste år"*.

Ud over de obligatoriske fællesfag (engelsk, matematik, dansk) var der valgfrie fag (tysk, fysik, miljø). Man havde Linjefag i form af kreative fag som drama, musik, kor, billedkunst/formning, håndarbejde og idræt, hvor man fordybede sig i et af fagene i *hele* skoleåret. Periodefag strakte sig over 4-5 uger, hvor eleverne 3 gange i løbet af året kunne vælge et mere specifikt emne inden for et af fagene - eksempelvis Teatersport, Croquis, Springgymnastik, m v. Et år fandt nogle elever på at hugge figurer ud i træ til en børnehave i Hammel.

Der var Projekt opgave, hvor eleven selv valgte sit emne og var ansvarlig for egen læring og hvor arbejdsprocessen var styret af eleven. Projekt opgaven varede en uge og skulle præsenteres.

Og så var der Dramaugen, hvor alle på skolen var involveret på den ene eller anden måde i det teaterstykke, som man skrev og øvede på og som i løbet

af en weekend blev vist for tidligere elever på 'gamle elevdag' og for forældre og inviterede skoler. Forældre ... man arrangerede en årlig weekend, hvor forældre kunne prøve nogle af de fag, som deres poter havde i hverdagen. Samtidig var der lejlighed til at orientere generelt og ellers få en snak om fremtiden for deres børn.

Skolen fik sin første computer i 1986. Man var i første omgang tilfreds med en harddisk på 20 MB, men blev rådet til at anskaffe sig en på 40 MB – for så var man fremtidssikret ...

Som en introduktion til Internettet var personalet i midten af 80'erne på et kursus, hvor man skulle finde ud af, om det var noget, der skulle indføres på skolen. Man var 2 om en computer og det var fascinerende at sidde i Hammel og 'gå rundt' i Det Hvide Hus i Washington.

Man var enige om, at nej, det var ikke noget foreløbig ...

... det blev en integreret del af byggeriet, men der blev slukket for internettet om natten – og computer på værelset...? Niks, for det ville gå ud over fællesskabet. Derimod var der et par computere på gangene, som eleverne kunne benytte – og senere kom der flere i multirummet (se nedenfor).

Men man måtte bløde mere og mere op - udviklingen pressede sig på - og fællesskabet holdt.

Udvikling og undervisning blev som en selvfølge jævnligt diskuteret. *"Skolen fik bevilget midler af Efterskoleforeningen til at arbejde med et udviklingsprogram, som vi kaldte "Frimur til læring". Ideen var, gennem et kursusforløb for hele personalet, at fokusere på og beskrive de unikke læringsmuligheder, der netop ligger i efterskolemiljøet"*.

På et tidspunkt diskuterede man, om man nu også tilbød de rigtige fag. En landsdækkende undersøgelse viste, at der var flest piger, der søgte efterskolerne, så for at opretholde balancen

mellem kønnene diskuterede man, om skolen skulle tilbyde noget, der kunne tiltrække drenge – fag der var udfordrende og handleprægede, og hvor man kunne eksperimentere.

Derfor var det, at man i starten af 2000-tallet tog et nyt lån for at få bygget et helt nyt afsnit med dramalokaler, naturfagslokale, musiklokaler og et rum, 'multi', med plads til at eksperimentere med PC, video og andre praktisk-musiske udfoldelser – og så kom der et nyt fag på skemaet, Medie, som viste sig at blive et populært fag, som mange gerne ville have. Det var ved at være 'in' at lave film, fotografere og 'at skabe noget'. Den digitale verden var i sin vorden.

I 2003 blev der oprettet en stilling som viceforstander for at aflaste Arne og Rødtop. Man kunne have den tanke, at Arne og Rødtop på det tidspunkt vidste, at de ville stoppe som forstanderpar ved Frijsenborg Ungdomsskole d. 31. juli 2004.

De har begge siden uddannet sig inden for alternativ behandling og kan, med en vis stolthed (man er vel nordjyde), se tilbage på deres livsværk med visheden om - og beviset på - at skolen er fortsat i deres ånd og er i fortsat positiv udvikling under Jens Petersen og Lone Greve.

Ved afslutningen af et skoleår gik alle elever igennem 'Livets Port' - et symbol på at, nu skulle man videre - ud i livet...

2004

Da ægteparret Jens Petersen og Lone Greve i foråret 2004, den 12. april, kører fra Sydfyn til Hammel for at se på Frijsenborg Ungdomsskole, hvor man søgte et forstanderpar, tænkte de, at der er jo ikke nogen problemer. De kunne køre op, se på skolen, køre hjem, ryste på hovedet og sige til hinanden, at *"det er godt det ikke er der vi skal være"*.

... 15 år efter er de der stadig.

Jens Petersen kom fra en stilling som skoleinspektør ved Brahetrolleborg skole i Korinth på Midtfyn og Lone Greve fra en stilling som lektor på læreruddannelsen ved Skårup Seminarium.

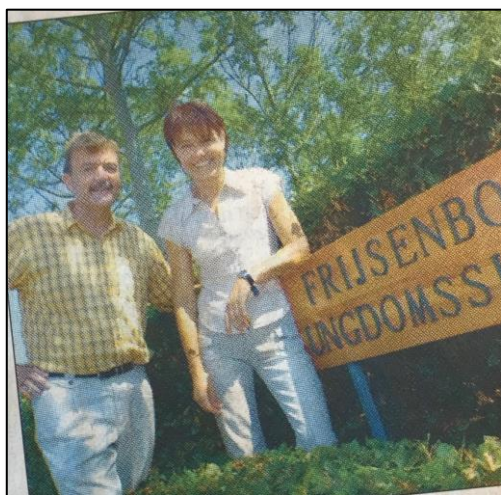
På daværende tidspunkt var kommunesammenlægningen fra 2007 i støbeskeen og begge havde en lettere frustration over den udvikling de kunne skimte. Dels flytning af læreruddannelsen i Svendborg til noget der, i hvert fald i en overgangsperiode, havde underskud og måske ikke var så kvalificeret – dels viden om, at der ved sammenlægning af kommunerne ville være overskud af skoler i den kommende Fåborg-Midtfyn Kommune, hvorved nogle af skolerne skulle lukkes. Udviklingen gav dem ret.

Begge havde de været med til at lave noget der var spændende - lige fra at bygge en toiletfløj på kommuneskolen til at lave pædagogik på seminariet – og hvis de nu skulle til at afvikle i stedet for at udvikle, kunne der være en fare for, *"at vi bliver to gamle halvsure idioter"*. Hvorfor så ikke finde en skoleform, hvor de kunne få lov til at lave pædagogik og virkeliggøre alt det de gerne ville...?

De kendte selvfølgelig til efterskolebegrebet, men hvorfor det så blev Frijsenborg Ungdomsskole kom sig af, at Jens Petersen havde taget et kursus på Den Frie Lærerskole i *"Grundtvigsk pædagogik og tankegang set i forhold til de frie skoler"*. Her holdt Aage Frandsen, tidligere medlem af Folketinget, et oplæg, hvor han flere gange sagde "på min skole" - "på min skole". Det trickede Jens Petersen så meget, at han blev nødt til at finde ud af hvad er "din skole" (AaF var da formand for bestyrelsen på FUS). Det pudsige var, at de kort efter så et opslag om den ledige stilling som forstander på netop "den skole" – og da de havde talt om, at efterskoleformen var både attraktiv og spændende, så...

Selv om de ikke kendte til "efterskolen indefra" havde de ved rundvisningen en fornemmelse af, at dét her, det kunne være interessant.

Men dét, der blev helt afgørende for dem var skolens værdigrundlag.*)

For den beskrev præcis det de tænkte som værende Skolens opgave; det demokratiske, det at møde "den anden" med respekt, at møde holdninger - og med tillid som det helt centrale begreb.

Hvad de også mærkede ved besøget, det var den hjemlige atmosfære der rådede på skolen. Da de kom fra hhv. en statslig og en kommunal institution, tænkte de ikke på, at "hjemlighed" kunne findes på en skole – ja, de rynkede faktisk lidt på næsen af det i begyndelsen. Sidenhen er de blevet klogere på, at skolen ikke skal være et nyt hjem for eleverne, men *"... at der skal være en nærhed der gør, at man kan sidde med en tåre i øjenkrogen eller vise sin ubegrænsede begejstring"*. (JP)

Skolen de kom til var faglig og kreativ med mest vægt på det kreative, hvorimod Jens Petersen og Lone Greve – på baggrund af det de kom fra – lagde meget vægt på ordet SKOLE. I starten trak de i en mere faglig retning med karakterer, lektier og forberedelse til prøver. Men med Lone Greves ord

om, "at det pædagogiske pendul svinger", lægger de nu, i 2018, mere vægt på, at livet også handler om andet end at få 10 og 12. Når man er på efterskole, så handler det lige så meget om, at man møder andre, udvikler sig socialt, menneskeligt, moralsk og holdningsmæssigt - også set i lyset af, at *"den pædagogiske og skolemæssige dagsorden er trukket i retning af flere test og flere prøver"*. (LG)

Jens Petersen og Lone Greve kom ikke med en vision om at flytte skolen holdningsmæssigt eller pædagogisk. De følte, at der var god konsensus i at fortsætte det arbejde, der var på stedet. Men i kraft af at de kom med en virkelighed fra andre skoleformer (folkeskole og seminarium), fandt de i løbet af det første år ud af, at ressourcerne nok kunne bruges på en bedre - og måske mere hensigtsmæssig - måde.
Det førte frem til...

... Teams

Eksempelvis kom de til en skole, hvor der blev holdt ugentlige lærermøder. Hvis det kunne halveres til et møde hver anden uge eller, hvis en mindre gruppe af lærere, der arbejder med en elev i en given situation, træffer beslutning om, hvad der skal gøres, ja - så er der sparet ressourcer der kan bruges anderledes. Alle behøver ikke at være med til at træffe alle beslutninger på lærermøderne.

Som årene er gået, bliver der lagt mere og mere vægt på samarbejdet personalegrupperne imellem. Det startede egentlig så småt, da skolen flyttede ud i 1990 og man delte eleverne op i 3 stamhold, hvortil et antal lærere, som dækkede de enkelte fag, var tilknyttet.

Stamholdene fungerede på tværs af tekøkkenerne. De var delt op i kontaktgrupper med 6-7 elever i hver og med en kontaktlærer som bindeled til forældrene. [Indskud: Elev-værelserne er fordelt på 6 tekøkkener á 16 elever... 4 drenge- og 4 pigeværelser] (Tekøkken-møde)

I 2017 ændrede man strukturen, så 2 tekøkkener (32 elever), på hver sin etage, udgør en "søjle".

Forskellen er, at søjlen er delt op i 4 kontaktgrupper med hver en kontaktlærer som bindeled til forældrene, samt en eller to ressourcelærere. Men det er stadig - så vidt det er muligt - lærere, som dækker de enkelte fag, der er tilknyttet søjlen.

Lærerne i den enkelte søjle udgør et *team* som samarbejder om at få elevgruppen til at fungere. De holder møder, hvor problemer, glæder og sorger vendes. Ressourcelærerne træder til, hvis en elev har et særlig behov for hjælp til et eller andet - tumler med problemer i forhold til kammerater, skolen, hjemmet, eller hvad det nu kan være.

I de situationer, hvor det er gavnligt at *hele* personalet har viden om den enkelte elev, bliver det bragt op på et lærermøde, hvorved der, som ovenfor nævnt, er sparet ressourcer.

Ligeledes arbejder lærerne sammen i fag-teams - dvs, at lærerne i de enkelte fag *sammen* finder ud af, hvilke temaer og emner eleverne skal arbejde med i løbet af et år. Én eller to lærere påtager sig at finde og foreslå tekster m m, hvorefter den enkelte lærer selv tilrettelægger sin undervisning.

I afsnittene *Medborgerskab/Verdensborgerskab* og *Naturfag* nedenfor, beskrives det, hvordan nye fag kan opstå ved at arbejde tværfagligt - altså; en anden form for teams.

Bestyrelsen

I 1999 bliver Jens Ove Friis valgt ind i bestyrelsen og Aage Frandsen bliver valgt til formand.

I 2015 trækker Aage Frandsen sig fra bestyrelsen og Jens Ove Friis (JOF) bliver valgt til formand.

"Bestyrelsesarbejdet er ulønnet arbejde- vi gør det udelukkende, fordi vi er interesseret i, hvad der foregår på skolen". (JOF)

Allerede i den tidligere forstander Arne Jørgensens tid, blev bestyrelsen både godt informeret og involveret i, hvad der foregik på skolen. Men da Jens Petersen bliver ansat som forstander, sker der *"et step opad"*, hvad det angår. Der blev nemlig tilføjet et fast punkt på dagsordenen, hvor 2-3 elever fortæller om, hvordan de har det på skolen.

(AaF i forgrunden, JOF i lys skjorte)

JOF: *"... og der får vi en beretning fra dem, det egentlig handler om, nemlig eleverne... på hvordan det er at være på skolen (...) det betyder, at vi i bestyrelsen får en førstehåndsviden - og det er en god måde at følge med i, hvad der foregår på skolen".*

Der er også lejlighed til at stille spørgsmål til eleverne. Her er bare et enkelt ud af flere:*)

På spørgsmålet... *"Har I særlig bemærket, eller er I overrasket over noget, som er anderledes her på skolen?"*... lyder svarene:

Pige: "... at det går godt med at forstå og fungere med hørehæmmede (hun) har problem med at være perfektionistisk (...) jeg har lært at være tilfreds og stoppe min faglige stræben."

Dreng: "... at forstanderen ikke er en total nar! Det hører man tit – og at manden er så god..."

(Jens Petersen var selv til stede...)

I et referat kan man læse, at bestyrelsen gerne vil følge mere med i udviklingen på skolen – og gerne sammen med personalet. Her føler medlemmerne i bestyrelsen sig hørt, fordi de oplever, at der er en vilje til at lave sociale arrangementer personalet og bestyrelsen imellem.

Ét eksempel er den dag ved skoleårets start, hvor bestyrelsen bliver inviteret med til personalets åbningssammenkomst. Her føler Jens Ove Friis, at der er en god stemning og han synes det er godt, at bestyrelsen, som en naturlig ting, ikke sidder samlet men sidder blandet med personalet. Det er ikke *"dem og os"*, men *"os sammen"*.

Et andet eksempel er Efterskoleforeningens årsmøde på Nyborg Strand. Her har bestyrelsen altid, også i Arne Jørgensens tid, været inviteret med og har deltaget. Men den samlede skare er blevet større i nyere tid og der har været flere år, hvor alle fra bestyrelsen har været med. Det er *"et udtryk for, at bestyrelsen, på lige fod med personalet, repræsenterer Frijsenborg Efterskole"*. (JOF)

Årsplaner og indholdsplaner for de enkelte fag skal indsendes til Undervisningsministeriet - det står i loven - og det er bestyrelsens ansvar at godkende planerne.

Når det *"blå stempel"* er sat på indholdsplanen for et givet fag, er det et bevis på, at det er dét der skal foregå i det kommende år samt, at bestyrelsen på FUS har fuld tillid til at det sker.

Jens Ove Friis forudser, at der i fremtiden vil blive mere og mere kamp om eleverne. Derfor er det vigtigt, at skolen er synlig i efterskolelandskabet.

Bestyrelsen er bredt sammensat... lærere, teknisk sagkyndig, pædagoger, politimand, skoleleder og selv har Jens Ove Friis, i hele sit arbejdsliv, haft med markedsføring at gøre. Men det er naturligt, at *alle* kommer med *"inputs"* til, hvordan man kan markedsføre skolen. Bestyrelse og ledelse blev i sin tid enige om at lave så meget som muligt af pr-arbejdet *"indenfor murerne"*. Siden har man dog købt sig til hjælp udefra (bl. a. hjemmesiden), fordi tiden er en anden. For hvis man ser på, hvordan en efterskole blev drevet i 1999 og ser på det i 2018, så er kampen om eleverne blevet skærpet.

På basis af det øgede antal elevpladser på efterskolerne landet over, oplever Jens Ove Friis "... en tiltagende kannibalisering skolerne imellem. Skolerne kæmper nu ikke længere udelukkende for at få de unge til at vælge efterskolerne, men i mindst ligeså høj grad for at få dem til at vælge den enkelte specifikke efterskole". Man ser helsides annoncer i dagbladene – endda TV-annoncer – fra de store efterskoler og det hænger, ifølge Jens Ove Friis, sammen med... "at efterskolerne bliver drevet ud fra nogle betydeligt mere forretningsdrevende principper".

FUS skal ikke prøve at markedsføre sig som Danmarks "et-eller-andet" efterskole. "Det er tomme kalorier. Men det at gå ud og sige, at vi er en almen dannende efterskole – det er lige præcis det vi er – og det vi skal slå på". (JOF)

Noget der er vigtigt for Jens Ove Friis at få fremhævet, og som han mange gange har nævnt, er "armslængdeprincippet":

"Det er noget, jeg har taget med fra Aage (Frandsen). Jeg synes, det var en meget meget klog måde at sige det på – altså det der med, at vi må godt vise interessen, men vi skal ikke i bestyrelsen forsøge at drive efterskolen – det har vi en ledelse til, som vi har fuld tillid til, og lige så snart vi begynder at blande os, så er det ensbetydende med, at vi viser mistillid, og det må aldrig nogensinde ske - og det er derfor at jeg, som formand, er meget "oppe" på, at lige så snart at nogen fra bestyrelsen - vi har ikke haft nogen problemer med det, men hvis det skete - at nogen fra bestyrelsen begynder at ville blande sig i de daglige detaljer, så bliver jeg nødt til at sige... det skal vi ikke... det er en misforstået opgave".

Skolens navn ændres

I november 2004 blev der taget hul på spørgsmålet om skolens navn, *Frijsenborg Ungdomsskole*.

Men der skulle gå knap 3 år før ændringen blev til virkelighed. Forløbet var:

Ved kommunesammenlægningen, der skulle træde i kraft fra 2007, var der tale om at den kommende storkommune skulle hedde "Frijsenborg". Derved ville den Kommunale Ungdomsskole komme til at hedde Frijsenborg Ungdomsskole – hvilket ville give (Efter)skolen et problem.

Ét år efter, i november 2005, modtager skolen et brev fra lensgreve Bendt Tido Wedell om, at Ungdomsskolen fortsat har lov til at bruge navnet Frijsenborg, også hvis skolen ændrer navn til Frijsenborg Efterskole. Men, at tilladelsen til enhver tid kan trækkes tilbage!

I brevet, der er formet som en aftale, beder lensgreven om en underskrift på, at skolen er indforstået med dette.

Der blev ikke skrevet under på noget – og følgelig blev brevet ikke besvaret.

Nu havde skolen to gange før skiftet navn, og når man gør det, skal Godset have besked. Men det vidste Lensgreve Bendt måske ikke noget om, i og med at dette skete i hans mors tid. Så man gik i "arkiverne" og fremlagde den korrespondance, der havde været ved de tidligere navneskifter om, at man havde tilladelse til at bruge navnet *Frijsenborg Ungdomsskole*... og at Godset i 1985 havde givet skolen tilladelse til at sløjfe "egnens" i *Frijsenborgegnens Ungdomsskole*.

Men skolen var ikke alene om at have "Frijsenborg" i sit navn – også byens apotek havde det.

Ifølge Apotekerforeningens jurister kunne man dog tage det roligt. De mente man ville stå stærkt - og Godset kunne vel ikke have interesse i at åbne en konflikt der havde rødder i lokalområdet...

Så med ro i sindet blev der sendt en anmodning til

Undervisningsministeriet om navneskiftet.

For at vise imødekommenhed sender Jens Petersen en invitation til

lensgreven, så man kan vise rundt og fortælle om skolen. Denne invitation er dateret marts 2007.

Lensgreven tager ikke imod invitationen, men sender sin godsforvalter Morten Juhl Lassen. Dette møde munder ud i en god og konstruktiv samtale, hvor problemstillingen i forhold til navnet imidlertid ikke bliver berørt – men aftaler om køb af juletræ og gensidig information bliver drøftet. I maj måned 2007 – d. 8. for at være helt nøjagtig – sender apoteket og skolen et fælles brev til Lensgreve Bendt Tido Wedell. Essensen heri er, at brugen af navnet "Frijsenborg" udelukkende kan forbindes med begreber som: Professionalisme, ansvarlighed, lang historie (apoteket). Pædagogisk nytænkning, undervisning af elever med høretab, sund livsstil (efterskolen), samt at brugen af navnet "Frijsenborg" forbindes med kvalitet og seriøsitet indenfor "hver vores respektive verden". Endelig blev det pointeret, at interessen for at værne om navnet "Frijsenborg" var fælles for begge institutioner.*)

Man fik aldrig noget svar...

På generalforsamlingen 2007 blev navneskiftet til **Frijsenborg Efterskole** endeligt konfirmeret. Den tidligere forstander, Arne Jørgensen, mente dog det var bedst at man - på trods af det nye navn - beholdt forkortelsen FUS...(!)

Forholdet til lokalsamfundet ... og lidt længere

Da skolen flyttede ud til den nye bygning i 1990, var omgivelserne stadig marker med korn, heste, kvæg og en landejendom for enden af sportspladsen. Men byudviklingen gjorde, at omgivelserne skiftede karakter til parcelhuskvarter med huse helt tæt på skolen og dens udenoms-arealer.

Kombinationen efterskole, teenagere, åbne vinduer, musik <> contra naboer, fordomme, efterskole, kunne give problemer fremover. Men hvis skolen indbød naboerne, ville det måske "spare os for meget" var Jens Petersens tanke. Så der blev inviteret til rundvisning, kaffe og kage – og der har ikke været problemer efterfølgende. Hvis... har det været i bagatelafdelingen.

Dette eksempel illustrerer meget fint hvilken holdning Jens Petersen og Lone Greve kom med: Man skal deltage - og involvere sig - i lokalsamfundet.

På Sydfyn havde Jens Petersen og Lone Greve oplevet, hvordan efterskolerne dér havde brugt masser af ressourcer på alt muligt, uden at det smittede af på den lokale befolkning eller folkeskole. Jens Petersens største bekymring var derfor, at efterskolen skulle blive en osteklokke - at man var sig selv nok. Så det stod helt centralt for ham, at FUS skulle være et aktiv i lokalsamfundet. "Hvis der er brug for at hjælpe til ved parkering i forbindelse med store arrangementer, eller der er brug for hjælp til en indsamling, så er skolen parat". For det er i mødet med de frivillige, i f. eks. Røde Kors, at de unge mennesker oplever, at den indsats de gør, giver fornuft. Det er alt sammen med til at styrke den demokratiske dannelse hos eleverne.

Jens Petersen glæder sig over, hvor stor en betydning skolen har i lokalsamfundet og hvor ofte FUS og eleverne, i en eller anden sammenhæng, bliver fremhævet som nogle der bidrager.

Det sker af og til at musikholdet spiller i byens gader ved særlige arrangementer. Men det ligger helt fast, at når Handelstandsforeningen arrangerer Halloween i oktober/november, så er det eleverne der "pynter" Hammel-toget med forskrækkelige ting og sager. De hjælper også med at sminke

byens børn, og sig selv, om til uhyggelige gespenster, som de forskrækker de samme børn med, mens musikholdet går i optog op og ned ad hovedgaden.

Her oplever eleverne et andet slags fællesskab end det de har på skolen. De oplever, at de har en funktion som ikke bare er at samle ind, men at de kan "gå i rolle", spille lidt teater og lave lidt sjov...
... og de elsker det.

Når Hønseavlerforeningen skal have møde, foregår det på skolen. Når Brugsen (indtil 2018) eller "Harevænget" (parcelhuskvarter) afholder generalforsamling, foregår det på skolen og én gang om året underviser eleverne medlemmer fra Ældresagen i brugen af mobiltelefon.

Den lokale biograf, Fotorama, bliver brugt i undervisningen, hvis en film f. eks. har forbindelse til pensum i et af fagene på skolen, eller hvis skolen selv skaffer en film hjem.

Også på anden vis er skolen udadvendt, og Hammels borgere er som oftest inviteret. Politikere, musikere eller "berømtheder", mere eller mindre kendte (Andreas Mogensen, astronaut) har gæstet skolen med foredrag, koncerter, samtaler, m v, som led i undervisningen. Men det kan også være en jazzmusiker, Niels Lan Doky, som i forbindelse med en koncert i Hammel, kommer forbi skolen og fortæller om sit liv, og hvor eleverne hører noget andet musik end det, de måske er vant til... eller det kan være politikeren Naser Khader, der ankom med bevæbnede livvagter, hvilket gav mødet en ekstra dimension for de unge mennesker.

(Øverst: Alex Riel,?, Niels Lan Doky. Nederst: Margrethe Vestager)

"I det hele taget er skolens arrangementer en god ambassadør overfor lokalbefolkningen" – står i et bestyrelsesreferat.

I forbindelse med valg til Folketing eller Byråd, afholdes der vælgermøder på skolen. Eleverne har forberedt spørgsmål, og det er ved sådanne lejligheder, at de mærker, hvordan demokratiet også kan foregå. Rigtig mange af byens borgere møder op til disse vælgermøder.

Skolen er så heldig, at bestyrelsens formand, Jens Ove Friis, er pladeproducent, hvilket førte med sig, at musikeren Jacob Dinesen - med band - holdt generalprøve på skolen før en turné (2017/18).

Clement Kjersgaard har besøgt skolen 4-5 gange – første gang i 2005. Her er et udsagn fra en elev: *Pige: "... synes, at det absolut fedeste ved denne skole er, at vi får så mange gæster udefra. Besøget af Clement Kjersgaard var meget inspirerende og givende".*

Grunden til at han kom til Hammel var, at han skulle besøge sin gamle mor i Aarhus – og da det jo er lige i nærheden, fik Jens Petersen ham til at komme til FUS.

Kjersgaard havde dengang et program på DR2 der hed "Tal med Gud" – et program som havde en underfundig og frisk indgang til åndelige, spirituelle og etiske problemstillinger - og det fik Clement mulighed for at sætte ord på. Han fortalte også om sine egne erfaringer med at være 17 år og sidde i en flyver på vej til Hong Kong, hvor han var optaget på en UWC skole (United World College)*)

"Den usikkerhed som en ung dreng fra Århus kunne sidde med i flyveren, på vej væk fra trygheden - og hans oplevelser (eksempelvis) af at bo på værelse med en ung amerikaner og en ung vietnameser, hvis fædre havde kæmpet mod hinanden, gjorde stort indtryk på både lærere og elever (...) det var en fantastisk givende aften"

Clement Kjersgaard har senere besøgt FUS ... men i takt med, at han er blevet mere kendt, er det tilsvarende også blevet mere svært at komme i kontakt med ham.

Skal vi lidt længere ud end til lokalsamfundet, kan vi lande på den anden side af jorden – Sydkorea. På et tidspunkt havde skolen en koreaner boende, som ville vide noget om efterskoler i Danmark. Der kom ikke så meget ud af dét besøg, men det skal nævnes, at en gruppe koreanere i 2017 var på valfart til forskellige skoler på Fyn for at studere efterskoler. Det var de, fordi mistrivlsen blandt unge i Sydkorea er høj, med mange selvmord, så derfor ville man hente inspiration fra "verdens lykkeligste land" og lære af den pædagogik, der råder på efterskolerne.

Indtil nu er der åbnet 3 efterskoler i Sydkorea - de hedder "efterskoler" – man har altså importeret det danske navn.

I det hele taget griber man på FUS enhver chance for at få besøg fra andre dele af verdenen – eksempelvis Uganda – fordi disse besøg åbner elevernes øjne for mangfoldigheden på kloden. Her igennem finder de ud af, at der er andre levemåder end den danske.

Medborgerskab/Verdensborgerskab...

... er et fag som udspringer af Jens Petersens og Lone Greves tanker om Demokrati og om, hvordan man kan videregive det til de unge mennesker.

I Fortælletimerne var emnerne præget af Jens Petersens interesse for historie og samfundsfag, så det lå lige for, med Lone Greves ord, at "løfte" Samfundsfag ved at "indtænke" Historie og Kristendomskundskab i det. Samtidig var Efterskoleforeningen i gang med et udviklingsarbejde, der hed Medborgerskab, hvor 6-8 efterskoler var med til, over 1½ år, at udvikle et tværfagligt fag. Det sprang Frijsenborg Efterskole på lige med det samme og det med succes – især på FUS og 4-5 andre efterskoler. Men da det var en forsøgsordning, skulle man søge Undervisningsministeriet om lov til at lave en tværfaglig prøve, hvilket FUS gjorde tre gange, indtil prøven blev endeligt godkendt. Prøven foregår ved, at eleverne trækker et overordnet emne (eks.vis: Kinas udvikling, Kulturmøder), som de så skal bearbejde ved hjælp af kilder, som læreren giver dem, men som de også selv skal finde. Derefter skal de perspektivere emnet ud fra en *religiøs*, en *samfundsfaglig* og en *historisk* vinkel.

De tanker der ligger bag faget er *Den demokratiske proces*, som især Hal Koch og Alf Ross diskutererede i 1940'erne og 50'erne.*)

For Jens Petersen og Lone Greve er Demokrati en *livsform* – en måde at behandle hinanden på - og som man skal udvikle hele tiden.

Demokrati er ikke en given ting, så når der opstår mulighed for at tale og debattere med unge mennesker om demokrati, er det samtidig vigtigt også at få det ned på et konkret plan, så de unge kan se og forstå, hvad det er for mekanismer der går i gang når man bliver sure på hinanden og kommer op at skændes. Man lærer at tale om tingene, at respektere hinandens holdninger og at være lige gode venner på trods af uenighed.

Jens Petersen og Lone Greve deltog i en stor medborgerskabskonference i Stockholm, hvor det især blev åbenlyst, at efterskolerne i Danmark er langt fremme med tankerne omkring "dannelse" i et demokratisk samfund.

Men det er også vigtigt at rette fokus på EU ifølge Jens Petersen og Lone Greve.

Og netop EU har været meget konkret på Frijsenborg Efterskole.

Hvert år, når EU-parlamentet forlægger møderne til Bruxelles, bliver plenarsalen i Strasbourg befolket af skoleelever i alderen 16-18 år fra hele Europa, hvor de kan prøve at være Medlem af Europa-Parlamentet for en dag.*)"

I bekendtgørelserne om hvad der skal undervises i, er EU en del af det - og da der er afsat midler til det, er det oplagt at søge. Skolen har således været med 3 gange, hvoraf den ene af gangene var en invitation - formodentlig grundet skolens engagement i Medborgerskab.

Formålet med dagen er at styrke de unges viden om EU og Europa-Parlamentet. Eleverne bliver inddelt i flersprogede grupper, der skal diskutere forskellige emner og problemstillinger. Senere er der debat i plenum, hvor grupperne skal argumentere for deres lovforslag. Der afsluttes med en afstemning om de fremsatte lovforslag.

Emnerne er forskellige, men drejer sig selvfølgelig om Europa, og alle debatindlæg bliver oversat af tolke, som når de rigtige medlemmer mødes.

Der er kun plads til et vist antal elever fra hver skole. Hvem der kommer med, bliver på FUS afgjort ved, at de interesserede elever hver skriver en ansøgning, hvor de skal argumentere for hvorfor det lige "er mig", der skal med. Lærerne vælger derpå - ud fra ansøgningerne - de elever, der skal med. Det er en tur, som i høj grad er med til at udvikle eleverne.

På EU-Parlamentets danske hjemmeside er der to citater. Tilfældet vil, at det er to elever fra FUS: *"Turen til Strasbourg var en kulturel- og samfundsfaglig bombe. Da vi kom ind i Europa-Parlamentet, fik man med det samme en følelse af, at man var en del af noget større. Det var en forsamling af unge fra 18 forskellige lande, som alle havde til opgave at løse nogle af EU's problemer".*

Jacob Grønning, Frijsenborg Efterskole

"Overalt hørte man forskellige sprog, nogle kendte andre ukendte. I plenarsalen blev det hele oversat af forskellige tolke til forskellige sprog. Her oplevede jeg, hvor vigtigt sprog er, og hvordan der bliver kommunikeret mellem landene. [...] Det var fascinerende at snakke med de andre og at diskutere vores emner. Jeg oplevede både andre synsvinkler, men jeg fik også en forståelse af, hvordan man vedtager beslutninger i EU, og hvor lang en proces det er. En dag med en masse ny viden, som jeg vil tænke længe over."

Frederikke Beijder, Frijsenborg Efterskole

Fra skoleåret 2018/19 har Medborgerskab skiftet navn til Verdensborgerskab i erkendelse af, at hele verdenen indgår i faget, og at man ikke kan leve isoleret i Danmark.

Integration

(Besøg i en moske i Gellerup)

I 2006, som en del af undervisningen i Medborgerskab, tog alle elever til Gellerup i Aarhus med det formål at besøge kirken, fordi en af skolens lærere var engageret dér - og når de nu alligevel var der, "ku' de jo osse li'så godt" besøge en moske og en muslimsk friskole.

Besøget medførte et genbesøg - en ordning man har holdt ved siden.

På skolen fik man så den idé - hvilket var ret uhørt i efterskoleverdenen dengang - at reservere 2 pladser til 2-sprogede elever helt frem til april/maj. Man havde på

fornemmelsen, at hvis man kom fra et 2-sproget miljø, var det måske først ret sent inde i skoleåret, at den unge og den unges forældre hørte om begrebet efterskole.

Bestyrelsen var med på tanken – også selv om der var danske elever på ventelisten.

Her lader vi Lone Greve fortælle:

"Det havde to formål: For det første selvfølgelig at bidrage til integrationen i Danmark, fordi vores tanke var, at det at komme i et miljø med sprog og venner og dansk kultur og omgangsformer og lære danske unges tone og omgangsform at kende, det ville være godt for integrationen. Men et ligeså vigtigt element i den tanke var, at de danske elevers læring af at være sammen med nogle, der har andre kulturelle og religiøse forudsætninger, er meget værdifuld, når man skal leve i et mere

og mere multikulturelt samfund. Så det var ligeså meget det ideologiske perspektiv, der lå i, at vi simpelthen skal lære at leve sammen med mennesker der har en anden baggrund – og at lære det på efterskolen – dét må være det rigtige sted”.

Med afsæt i ovenstående er man på FUS klar over, at integrationen ikke kommer af sig selv – man skal arbejde for det. Men man har besluttet, at de kræfter dét kræver – dem har man.

Med andre ord: Det er en berigelse - og godt for alle.

Men også lærerne skal tænke anderledes med hensyn til integration. Når man eksempelvis siger ”ude på landet” – ”Sct. Hans” - ”æ haw” - osv., kan man ikke gå ud fra, at alle forstår hvad der menes. Det, der er selvfølgeligheder for ”os”, bliver man nødt til at forklare, når der er 2-sprogede på holdet. Læreren bliver nødt til at være meget bevidst sprogligt... man kan kalde det ”forforståelsen” - som også mange danske elever for øvrigt profiterer af.

Folketinget afsatte i 2009 en stor del af Satspuljemidlerne til brug for at unge, med anden etnisk baggrund end dansk, kan få tilskud til et efterskoleophold.

Et meget sigende eksempel på hvilken betydning et efterskoleophold kan have for 2-sprogede, er Aysegül – en tyrkisk pige, som siden tiden på FUS, har uddannet sig til socialrådgiver. Nogle år efter opholdet, var hun tilbage med et tv-hold og viste rundt på skolen. Hendes glæde skinner meget tydeligt igennem - som var hun stadig elev på skolen...*)

Brobygning og Vejledning

I foråret 2006 foreslog regeringen Fogh Rasmussen, ved undervisningsminister Bertel Haarder(V), at afskaffe 10. klasse. I stedet for at det skulle være *afslutningen* på folkeskolen, skulle klassetrinet være *starten* på en ungdomsuddannelse – en såkaldt ”ungdomsklasse” - rettet mod erhvervsuddannelserne.

Samtidig skulle det økonomiske tilskud til efterskolerne målrettes 8. og 9. klasse. Men da seks ud af ti elever på efterskolerne (2005) gik i 10. klasse, ville det gå hårdt ud over den skoleform, og mange efterskoler kunne derfor risikere at måtte lukke.

Der var stor modstand mod forslaget – også på grund af at 10. klasse var/er et godt tilbud til de, der mangler lidt modenhed, behøver et fagligt løft eller blot trænger til ”at finde ud af sig selv”.

Der var ikke flertal for forslaget i Folketinget, så 10. klasse blev bevaret – med enkelte justeringer. Oprindeligt ønskede regeringen, at en stor del af efterskoleforløbet skulle bruges til ”Brobygning”, hvor eleverne skulle prøve forskellige uddannelser. Dette blev senere ændret til ”Obligatorisk Brobygning” i en uge og til mindst 2 forskellige uddannelser.

Det hører med til 10. klasses-prøven at hver elev får et bevis på sin deltagelse i Brobygning, samt udfærdiger en ”Obligatorisk Selvvalgt Opgave” (OSO), som skal give eleven mulighed for at arbejde selvstændigt med et givet emne. Opgaven tager udgangspunkt i elevens uddannelsesplan og valg af ungdomsuddannelse.

I 2018 var 10. klasse atter i spil – Ikke som et angreb på klassetrinet - mere som et reformudspil generelt, med henblik på at målrette 10. klasse. Et ekspertudvalg skal komme med anbefalinger, så ingen ved, hvad der kommer til at ske, ifølge Efterskoleforeningen.

I 2011 blev der sat ekstra fokus på vejledningen på FUS, hvor en af skolens lærere, Ann Christensen, blev færdig med *Diplomuddannelse i uddannelses-, erhvervs- og karrierevejledning* og lavede et afgangsprøve om ”Vejledning i efterskolen generelt” – og om ”Vejledning på FUS specifikt”. Samtidigt blev der i Efterskoleforeningens regi arbejdet på en vejledning, som skulle være en integreret del af et efterskoleophold.

(Bertel Haarder)

På den måde gik udviklingen hånd-i-hånd... både i Efterskoleforeningen og på Frijsenborg Efterskole. Der blev derfor afholdt et udviklingsprojekt for de tre vejledere på FUS.

Efterskoleforeningens Vejledningssyn

Hvad er de helt overordnede værdier. Hvad er vejledningen en del af

- Vejledning indgår som en integreret dimension i efterskolens arbejde med at danne og uddanne unge til at tage ansvar for eget liv i fællesskab med andre og understøtter den enkelte skoles værdigrundlag.
- Vejledning i efterskolen tager udgangspunkt i individet og er en proces, der har til formål at gøre alle unge livsduelige, uddannelsesparate og i stand til at træffe kompetente valg for fremtiden.

Hvad skal vejledningen handle om, - hvad skal de unge lære i vejledningen

- Vejledningsprocessen skaber muligheder for, at unge udvikler evner, kompetencer og holdninger og bliver bevidste om forhold af betydning for deres karrierevalg, så de styrkes i at tilrettelægge livsforløb og træffe reflekterede valg.
- Vejledningsprocessen styrker unge i deres overgange til og deltagelse i ungdomsuddannelse og arbejdsliv.

Rum og rammer

- Vejledningen udnytter efterskolens særlige rum med mulighed for alsidige, differentierede og meningsfulde vejledningstilgange og - aktiviteter.
- Efterskolens fællesskaber er et væsentligt rum for vejledningen.

Samarbejde

- Vejledningen foregår i samspil med de unge, deres forældre og eksterne samarbejdspartnere.

Etik

- Vejledningen tager afsæt i etiske principper om tillid, respekt, ligeværdighed, uafhængighed og åbenhed i vejledningen.

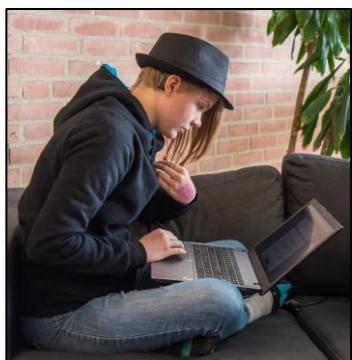
"Dels satte de tre vejledere fokus på et individuelt område de ville udvikle på, dels blev vejlederne mere sammentømret som faggruppe – og der blev udfærdiget en egentlig årsplan for vejledningen. Siden blev resten af personalet inviteret til at tænke med i forhold til Integreret vejledning – inddragelse af kontaktlæreren og faglæreren: Hvordan kan vi sammen skabe de bedst mulige rammer og det bedst mulige indhold, der vejleder de unge bredt". (AC)

Høretab

Lige siden 1983, da Arne og Ingrid Jørgensen blev forstanderpar, har der været elever med høretab på FUS. Mange har tidligere i deres skoleliv oplevet isolation ved at blive holdt udenfor på grund af deres høretab. Derfor er det vigtigt, både pædagogisk og menneskeligt, at disse elever kan søge støtte hos andre med høretab og samtidig få kammerater med fuld hørelse.

Omvendt betyder det, at elever med ordinær hørelse lærer at tage hensyn til kammerater med høretab og derigennem erfarer, at alle har forskellige forudsætninger for deltagelse i skolens liv, samtidig med at de får et naturligt, åbent og afslappet forhold til disse kammerater. Indeholdt i skolens værdigrundlag er netop mødet med mennesker, der kommer fra forskellige baggrunde. Det gælder ikke kun for elever med høretab, men også for elever, der er afhængig af en kørestol og som skolen har 1-2 af hvert år. Det hænder, at man ser en kørestolsbruger med en "gående" kammerat siddende hos sig i kørestolen, på vej ned i byen.

Skolen får tilskud til disse elever - i form af støttetimer og hjælpemidler – og der bliver udtænkt en særlig pædagogik for elever med høretab.

Efterhånden er det sådan, at langt de fleste med høretab får indopereret et "Cochlear Implant" (CI), som er et avanceret høreapparat, der giver mennesker med svær hørenedsættelse og døve mulighed for at opfatte lyd.

På FUS blev der i 2018 indkøbt nyt høreudstyr, som er installeret i alle klasseværelser. Det fungerer ved, at eleven blot tænder for sin modtager – og straks er der "hul igennem" til læreren. Der skal ikke skrues op eller ned på noget.

I september 2008 indledtes et langtidsstudie vedrørende elever med høretab. Det er en tidligere elev, Niels-Henrik Møller Hansen, forsker ved "Center for Ungdomsforskning" på Aalborg Universitet, der har lavet undersøgelsen: "Frijsenborg Efterskole har udviklet sig til at være et af de centrale uddannelsessteder for unge med høretab i Danmark i takt

med afviklingen af center- og specialskole tilbuddene. Det giver skolen en særlig position og indsigt i de livsomstændigheder unge med høretab oplever". (N-HMH)

Undersøgelsen gik ud på at kortlægge elevernes liv og trivsel i tiden *efter* opholdet på skolen.

Kortlægningen fandt sted via fem spørgeskemaer, som i perioden 2009 til 2014, blev udsendt til skolens tidligere elever med høretab. Der var spørgsmål om bl. a. uddannelse, musik, sygdom – og om engagementer i forskellige sociale sammenhænge – politik, foreningsliv, m v.

Undersøgelserne peger, samlet set, på en gruppe af unge med en funktionsnedsættelse der præger deres liv på godt og ondt.

Der er udgivet fem rapporter i forskningsstudiet. De rummer en række fælles spørgsmål, der følger udviklingen i de unges trivsel over tid - og så er der særlige spørgsmål, der handler om specifikke temaer, der kun gælder for den pågældende undersøgelsesrunde.

Rapporterne kan læses på FUS' hjemmeside eller på *Center for Ungdomsforskning*s hjemmeside. *)

Rapporterne peger bl.a. på, at de unge med høretab oplever udfordringer i mødet med uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet efter tiden på Frijsenborg Efterskole. Udfordringer som det er væsentligt at både de og FUS forholder sig til. For lærerne kan, så at sige, "klæde eleverne på" og forberede dem, så de står stærkere rustet til livet og den videre uddannelse efter opholdet på skolen.

Det gør man blandt andet ved, at vejlederen fra FUS og den enkelte elev aftaler et møde med det kommende uddannelsessted og på forhånd laver en "dagsorden". Denne udsendes i forvejen og indeholder en beskrivelse af elevens udfordringer og støttebehov - f. eks. pædagogisk, personligt, høreteknisk, m v. Samtidig er der en beskrivelse af, hvor og hvordan der søges om hjælpemidler, støttetimer og andet i denne forbindelse. På mødet deltager, udover elev og vejleder, også forældre og relevante personer fra det kommende uddannelsessted, samt en høretekniker.

Mødets primære formål er at forberede - og sikre - at eleven får den bedst mulige overgang fra efterskole og til start på det kommende uddannelsessted.

Hvert år, i starten af september, inviterer man sidste års elevhold til FUS, og her spørger man, hvordan den enkelte er kommet i gang og har det. Samtidig opfordrer man de tidligere elever til at henvende sig til skolen, hvis de oplever udfordringer og modgang, som de har svært ved at håndtere alene.

Denne "gensynsdag" er ganske velbesøgt, og det er kun meget få, der ikke har mulighed for at deltage.

IT i undervisningen

Da skolens nuværende bygninger var under opførelse, udtalte håndværkerne, at de aldrig havde været med til at mure så mange kabler ind i væggene.

Nu er det trådløst...

Da der i 2007 blev gjort status over IT-situationen, var der stationære computere til knap hver 3. elev og *alle(!)* computerne havde kabler med forbindelse til *både(!)* printer og internet.

Nu kobler eleverne deres bærbare op på nettet, når de kommer ind i klasseværelset...

Papiret er afskaffet på Frijsenborg Efterskole - næsten...

Nu logger man ind på "Classroom" - et site som erstatter papiret. Her kommunikerer lærere og elever med hinanden. Lærerne giver eleverne opgaver for, følger med, giver råd, vejledning... og karakterer. Endvidere kan lærerne indbyrdes kommunikere med hinanden i et særligt "rum".

Men ellers foregår undervisningen i klasseværelset på ganske traditionel vis...

Kommen og gåen

Tiderne skifter - de unge mennesker er fanger af tiden og dermed af deres interesser.

X-Factor, YouTube, Facebook, Instagram og andre sociale medier har ændret måden, de unge ser på sig selv.

Foto havde i *de gode gamle dage* filmstrimmel og fremkaldervæske som hovedingredienser og det var spændende at se billedet tone frem i mørkekammeret. Men interessen – og faget – gled ud.

I dag er det genopstået med fornyet styrke - nu er det blot digitalt og foregår ved en computer. Men målet er det samme - og lige så spændende. Det gælder om at forfine billedet, så man får vist det, man gerne vil, hvad enten det er billedet af lysene i en mørk by eller mennesker i glæde.

Det førte i 2012 frem til linjefaget *Medie* som omfatter video og foto. Her optager man film med selvskrevet handling og en drejebog, som udfordrer de unge kreativt og menneskeligt... og der bliver fotograferet på livet løs ud fra givne temaer. Film og fotos bliver lagt på skolens hjemmeside, Facebook, Instagram og på YouTube - til stor glæde for elever, familie og venner - og hvem, der ellers ser dem.

Drama har til gengæld svært ved at trække elever, så fra at være et stort linjefag blev det til et mindre valgfag, for til sidst, i 2018, at glide helt ud af skemaet. Det ligner, ifølge Lone Greve, en tendens i tiden, da efterskoler med hovedsigte på Drama, enten har skåret ned på faget eller, for en enkelt skoles vedkommende, endda helt er lukket, fordi de ikke havde elever nok.

Et gammelt fag der i den grad er vakt til live, er *Friluftsliv*, eller rettere, *Nordisk friluftsliv*. Med naturen som ramme lærer eleverne at samarbejde og tage ansvar. Skolen har bygget en bålhytte, hvor eleverne kan lave mad over bål og overnatte. Men også andre former for overnatning er på programmet, bivuak f. eks.*)

Eleverne kan lave deres

egne knive, de øver knob, øver navigation - med og uden gps - snakker om førstehjælp og opdager måske, at man også kan bruge naturen til at finde ro i.

Mountain Bike er en del af faget - her cykler man ad ruter, som kommunen har etableret.

Af andre nye fag kan nævnes *Cambridge Engelsk*, hvor der undervises på 1. G niveau. Det er for de elever der har planer om at uddanne sig i udlandet, eller bare har interessen.

Skolens målsætning vedrørende kost generelt, har flyttet fokus fra kostpolitik til snarere at være kostpædagogik. Udover at hver elev er en uge i køkkenet, hvor man laver mad til kammeraterne, ses pædagogikken i det nye fag, *Kok Amok*, hvor man lærer at håndtere "værktøj" og madvarer, foruden selvfølgelig, at lave mad til kammeraterne. I Kok Amok, går man skridtet videre og lærer at lave mad på et højt gastronomisk niveau.

Kosten på FUS er bevidst sund og overvejende økologisk. Skolen har bronzemærket i økologi, hvilket betyder, at maden er 30-60 % økologisk – men man vil da gerne have et sølvmærke...

Naturfag

At sammentænke fag er ikke forbeholdt Verdensborgerskab – også Naturfag er et mix af 3 fag: Geografi, Fysik/Kemi og Biologi.

Da Brian Ovesen blev ansat som lærer i begyndelsen af århundredet var der slet ikke noget der hed Naturfag på FUS. *”Det var traditionelt fysik/kemi undervisning med el-lære, spoler, magnetisme og tudsegamle fysikbøger... og der havde ikke*

været nogen udvikling i indholdsplanerne i nogen år”. (BO). Men der var dog spirende tanker hos ham og hans kolleger om at udvikle og sammentænke flere fag – bl. a. Biologi og Geografi.

I foråret 2005 var der et stort kursus for alle landets Naturfagslærere, hvor man var meget opsatte på, at eleverne skulle op til en fællesfaglig prøve. I starten mødte det modstand hos de faglige foreninger (fysik, biologi, geografi), for, hvad ville der ske med ens faglighed, hvis man blandede sig med andre faggrupper?

Men der var også modstand hos fagkonsulenterne i ministeriet – nok mest på grund af usikkerhed om, hvad prøverne skulle indeholde for at få nogle målbare eksamener.

Så den fællesfaglige prøve blev ikke til noget til stor frustration hos lærerne, som havde forberedt sig på disse prøver.

På FUS fastholdt man imidlertid tanken, for man havde jo forberedt sig i et år og gjort sig nogle erfaringer om faget – endvidere var der afholdt møder med fagkonsulenten undervejs og desuden haft ham ude som censor. Så man besluttede at lave frivillige prøver, hvilket man godt må, når blot man overholder det formelle omkring prøverne.

Det engagement der var omkring Naturfag i de to-tre år i starten af 2000-tallet - nemlig tanken om det fællesfaglige - har været med til at tegne undervisningen.

Det fællesfaglige var altså allerede i støbeskeen, da Jens Petersen og Lone Greve kom til skolen og ret hurtigt derefter begyndte at udvikle Medborgerskab.

De to fag har, med Brian Ovesens ord, sandsynligvis inspireret hinanden. Medborgerskab ret eksplosivt og Naturfag i en mere opadgående linje, men i hvert fald *”... bekræftet hinanden i, at det her er en rigtig god måde at gøre tingene på”* (BO).

Naturfag er delt op i to perioder: En teoretisk del, iblandet forsøg, og en praktisk del iblandet teori. Den praktiske del er i anden halvdel af skoleåret (i foråret) og her bliver hele udtrækket af kolber, flasker, væsker, pulvere, m v stillet op og så går det hele *”i 120 retninger”*, som Brian Ovesen siger. Det er en selvstændiggørelse, hvor eleverne selv skal planlægge en hel masse, så derfor kræver det, at man ved hvad man gør.

I 2015 tog alle naturfagslærerne en uge til New York, en tur, som blev *altafgørende* for, hvor Naturfag er i dag. Der havde været en del udskiftninger af lærerne i faget, hvor nogle var optagede af, hvad de *havde* gjort og nogle optagede af det nye. Med andre ord... de havde svært ved at finde hinanden. Så man tog en uge fri til inspiration og diskussion, og ved hjemkomsten *”... var vi bare så klar på, hvad vi ville”* (BO).

På turen lærte de ikke noget nyt, fagligt set, *”... men amerikanerne er jo simpelthen verdensmestre i at gøre noget spændende. Vi opfandt et nyt begreb, der hed pling-pling-effekten – altså det der med at være fascineret af, hvordan en raket flyver ... den der fascination ... ”prøv at se hvad jeg kan – og har” ... når de havde prøvet at sætte et eller andet spektakulært op ... og det ”tog” vi med hjem - der kan de bare et eller andet”* (BO).

Solceller

Omkring 2011-12 lavede bestyrelsen en liste over nogle kvalitetsmål, som Frijsenborg Efterskole lægger vægt på og som skolen skal måles på. Et af punkterne lyder:

"... at bæredygtighed indgår i så mange sammenhænge som muligt, bl. a. energi-, miljø og sundhedsmæssigt, og at eleverne lærer at forstå forudsætningerne for bæredygtighed".

Bestyrelsen havde sat midler af til... hvad-det-så-end-blev, men gerne noget med bæredygtighed – og så skulle det have et pædagogisk sigte og indhold.

Det var selvfølgelig oplagt at tage udgangspunkt i Danmark, der jo var førende indenfor vindmøller på det tidspunkt, og man kom frem til en overskrift med tre fokuspunkter:

Globalt, Nationalt og Lokalt - hvad kan man gøre?

Især det sidste, Lokalt, var noget der optog eleverne. Men, som Brian Ovesen siger, som ung er det let nok at læne sig tilbage og sige, at de andre også kunne gøre noget. Så for at provokere dem lidt havde han spurgt: Hvad kan I selv gøre?

"Så var de f... så frække, at de spurgte - hvad kunne skolen gøre? – Hvorfor gør I ikke mere?"

Godt spørgsmål...

Så eleverne undersøgte noget om bæredygtig klimaproduktion... vindmøller, jordvarme, m v.

Da de fik fat i klimakonsulenten i Favrskov Kommune, og vedkommende fortalte om mulighederne indenfor bæredygtig energi, kunne de mærke, at det dér var måske noget...?

Rådhuset i Hammel havde da lige fået solceller og ydermere var der dengang en meget fordelagtig tilskudsordning til solceller.

Så det blev det.

Eleverne gik i gang. De var med til at udtænke, hvordan det skulle se ud, hvor det skulle stå, hvilken hældning cellerne skulle have, hvor man finder viden og hvor spørger man, osv., osv.

De økonomiske spørgsmål og tilladelser, dispensationer og den slags, var de ikke så meget inde over, men de fik lov til at gå forrest i rigtig mange ting.

Borgmesteren, Klimakonsulenten og Formanden for Teknisk udvalg var inviteret med til et bestyrelsesmøde, hvor elevgruppen fremlagde deres tanker om projektet, så på den måde mærkede eleverne, at de mange ender nåede sammen *"... og at de fik lov at stå forrest i det"* (BO).

Der blev skrevet under, lastbilerne begyndte at komme og... og... så var det sommerferie...

Den slags projekter tager tid, også længere end man regner med. Men da anlægget blev indviet i september 2012, kom hele holdet retur – og så skulle de holde indvielses- og velkomsttaler...

Anlægget kører. Der holdes regnskab. Der laves beregninger. Det indgår i undervisningen. Den overskydende strøm sælges. Det går måske ikke lige op.

Men omkring 2022 er det afskrevet og så produceres

der stadigvæk strøm for 150.000 kr. om året – en besparelse i elregningen, så"e...

"... det er jo en meget god investering vi fik lavet dengang..." (BO).

Forstander-Forstander

I skoleåret 1992/93 gik en teenager rundt i gangene på Frijsenborg Ungdomsskole, som skolen hed dengang. En energisk teenager med nysgerrige brune øjne, spændt på alt det der var at opleve på en efterskole.

10 år efter gik teenageren – nu en ung mand - rundt i gangene på Frijsenborg Ungdomsskole som forholdsvis nyuddannet lærer, stadig med nysgerrige brune øjne, spændt på alt det der var at opleve på en efterskole.

Da Brian Ovesen - nu en voksen mand - havde været lærer på skolen i 4 år, blev stillingen som viceforstander ledig og da han, med egne ord, altid havde været draget af det dér med at tage beslutninger - og yderligere blev interesseret i det, da muligheden opstod - så søgte han, efter mange overvejelser, stillingen - og fik den.

I starten var det *"en vild mærkelig proces"* med kolleger, der var ældre end ham selv og nogle, som havde været hans lærere der tilbage i 92/93, men, som han siger... *"vi skal jo videre"*.

Nu gik der 12 år og fra januar 2018 er Brian Ovesen forstander på Frijsenborg Efterskole, på lige fod med Jens Petersen.

Det kræver en forklaring.

At være forstander betyder:

At man har al ansvaret, alle spekulationerne, alle beslutningerne. At man skal være til rådighed i alle døgnets timer. At man skal have indsigt i og følge med i alt, hvad der rører sig på skolen.

Det kan godt være stressende - og det mærkede Jens Petersen.

Derfor "vedtog bestyrelsen efter ønske fra forstander Jens Petersen og viceforstander Brian Ovesen (...) at gøre ledelsen af Frijsenborg Efterskole mere smidig. Dette blev udmøntet ved i højere grad i det daglige at give viceforstanderen mandat til at træffe beslutninger, som rettelig ville høre under forstanderens kompetencer, når denne helt naturligt ind imellem er fraværende".

(Bestyrelsens beretning ved generalforsamlingen 2018)

Så efter 8 år, hvor Jens Petersen og Brian Ovesen kørte parløb som forstander og viceforstander, og kørte godt sammen, opstod tanken om fælles ledelse. Altså at dele ansvaret ud på to sæt skuldre således, at Brian Ovesen blev ligeværdig forstander med Jens Petersen.

På mange virksomheder er der flere direktører, med hvert sit ansvarsområde. Dette i erkendelse af, at ingen kan alt, så hvorfor ikke også på en efterskole – og sådan blev det!

At Jens Petersen og Brian Ovesen supplerer hinanden, det blev de helt klar over, da de fik lavet en analyse med en oversigt over hver deres kompetencer og personprofiler. Den viser, at de er meget forskellige, men at det netop er en fordel i og med, at de komplementerer hinanden og kan bruge hinanden som sparringspartnere. Samtidig er ansvaret delt ud på 2 personer – så hvor den ene har sine "svage sider", har den anden sin styrke og vice versa.*)

I det daglige er det således Jens Petersen, der tegner skolen udadtil, står for det pædagogiske og har kontakten til eleverne og deres forældre, mens Brian Ovesen har ansvar for det administrative, for personaleledelse, budgetter og regnskab.

Begge indgår som en naturlig del i hinandens områder, da ønsket er at fremstå som et ledelsesteam, hvilket også betyder, at der stort set altid er en leder tilstede.

Men der er en side mere, idet Lone Greve har ledelsesansvar med hensyn til optagelse af handicap- og integrationselever, planlægning af pædagogiske dage og kurser med videre, samt koordinering i forhold til køkken og rengøring.

Lone Greve sidder desuden i Efterskoleforeningens bestyrelse, hvilket gør at skolen har en finger på pulsen med hensyn til, hvad der rører sig i efterskoleverdenen. Hun blev i 2018 valgt for endnu en 3-årig periode.

De 17 Verdensmål – Bæredygtig Udvikling

FN'S VERDENSMÅL for bæredygtig udvikling

"Verdensmålene udgør 17 konkrete mål og 169 delmål, som forpligter alle FN's 193 medlemslande til helt at afskaffe fattigdom og sult i verden, reducere uligheder, sikre god uddannelse og bedre sundhed til alle, anstændige jobs og mere bæredygtig

*økonomisk vækst. De fokuserer ligeledes på at fremme fred og sikkerhed og stærke institutioner, og på at styrke internationale partnerskaber. Den nye dagsorden anerkender således, at social, økonomisk og miljømæssig udvikling, fred, sikkerhed og internationalt samarbejde er tæt forbundne, og at det kræver en integreret indsats at opnå holdbare udviklings-resultater". (UNDP's nordiske kontor i Danmark) *)*

På FUS arbejder man med: Det økologiske aspekt, Det miljømæssige; kosten, affaldssortering, energi -og vandforbrug, transport... og man underviser i det, ikke kun i naturfag, hvor det er en naturlig del, men ved at gøre mere ud af den samfundsmæssige og den internationale side af bæredygtighed... og hvad er mere naturligt end at gøre det i dagligdagen?

En lille film viser, hvordan skolens pedel, Palle Sørensen, har sat affaldssorteringen i system. *)

Som et eksempel på, hvordan bæredygtighed bruges i undervisningen, blev der afholdt såkaldte innovationsdage, hvor eleverne skulle udarbejde et projekt i bæredygtighed, både teoretisk og fysisk. Efter en præsentation og en spørgerunde, udvalgte et dommerpanel derpå det bedste projekt.

Eleverne skulle arbejde i grupper og de havde kun 4 dage til at finde ud af, hvilke verdensmål de ville arbejde med og hvad deres projekt skulle dreje sig om.

De skulle sætte sig ind i problematikken, beskrive det, udarbejde en plan for hvordan problemet skulle løses, samt lave en model af, hvordan det skulle se ud.

Projektet der vandt, tog udgangspunkt i vandmangel.

Et stigende problem i verden er vandmangel. Gruppen forestiller sig et højhus, bygget af træ i genbrugsmaterialer og med sit eget lille kredsløb. I højhuset er der kabler der fører regnvand op til lejlighederne. Der er kabler til beskidt vand, hvor vandet føres over i et filter og bliver rensset.

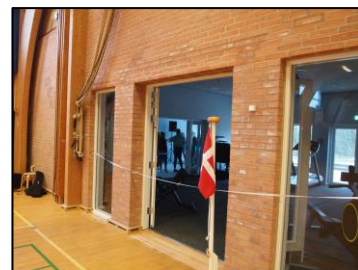
Afføringen ender i et drivhus som gødning og strømmen kommer fra solceller.

Alle elever gik meget op i at lave deres projekt så godt som muligt.

Fitness

I 2003 blev der indkøbt redskaber og maskiner til de elever, der havde ønske om at træne, motionere og udvikle deres krop. Det foregik i et ydmygt rum i kælderen, et tidligere pedelværksted, og redskaberne var få. Som årene gik og fitness blev en trend - og trenden viste sig at holde ved - blev "maskinparken" udvidet og rykkede op i det redskabsrum, der ligger i forbindelse med hallen.

Men her var der ingen vinduer, så hvis eleverne skulle motiveres til frivilligt at dyrke motion, var der brug for noget tidssvarende.

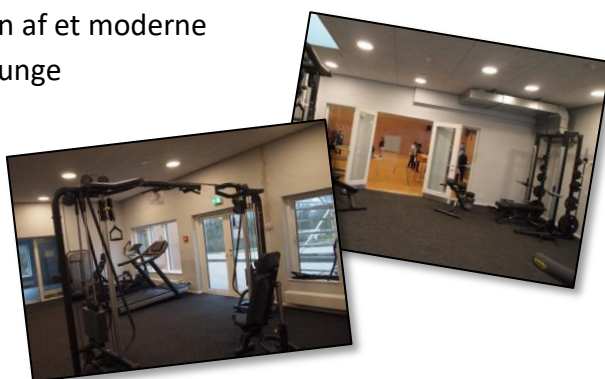
En nyansat idrætslærer, Tine Berthelsen, mente at *"... der skal være fitness på det her sted"*.

Hun blev ved med at "dukke" op på bestyrelsesmøderne og *"... til sidst blev vi nødt til at se på det"*, som Brian Ovesen sagde. Men det gik nu fint hånd i hånd med skolens strategi om, på sigt, at kunne blive ved med at tiltrække drenge. Man havde nemlig kunnet mærke, at der var en nedgang i, hvor mange drenge der søgte skolen.

Det førte til et helt nyt byggeri og den 8. februar 2019 var der indvielse af et nyt fitness- og motionslokale med nye træningsfaciliteter der hænger naturligt sammen med den eksisterende hal. Her er et rum med plads til at lave yoga, step og dans, samt et rum (det vigtigste?), hvor alle maskinerne til fitness står. Derudover er der også blevet plads til et par depotrum.

Håbet er, at indretningen af et moderne medvirkende til at flere unge Frijsenborg Efterskole.

motionsrum vil være ønsker at blive elev på

PS

På skolens hjemmeside kan man læse om FUS på 10 forskellige sprog – og hvorfor nu det?

Brian Ovesen:

*"Hver gang vi har haft en elev eller en person inde som kunne et andet sprog, så har vi spurgt. Vi har en A4 teaser om skolen ... så har vi fået den oversat til et andet sprog, fordi vi synes, at det er sjovt, og vi bruger det faktisk af og til. Så havde vi en japansk professor på besøg sidste år ... så fik han selvfølgelig linket. Ja, det er ikke så tit, men jeg vil sige, at den bliver da brugt ... der er da også en symbolik i, at vi gerne vil være internationale og have nogle gode samarbejdspartnere...
... men mest en sjov ting, tror jeg..."*

[Arabic](#) [English](#) [Faroese](#)
[Japanese](#) [Polish](#) [Russian](#)
[Thai](#) [Turkish](#) [German](#)
[Ukrainian](#)

Noter:

2004

**) Værdigrundlag 2018:*

"Skolen bygger på grundtvig-koldske skoletanker og grundholdninger. Vi ønsker at skabe et aktivt og rummeligt miljø, hvor alle udfordres, tager ansvar og bidrager til fællesskabet. Vi tilstræber, at eleverne møder holdninger og udvikler respekt for andres holdninger. Vi arbejder for at eleverne gennem medindflydelse og medansvar opbygger en demokratisk og frihedsorienteret tankegang"

**) Værdigrundlag 2004:*

Essensen:

- at man bliver bedst klar over sine egne holdninger ved at møde andres.*
- at man med alle sanser modtager indtryk og mærker efter, hvad der sker med én selv og andre.*
- at man finder ud af, hvad man selv kan tillade sig og hvad andre giver én mulighed for at udtrykke.*
- at man møder hinanden med tillid og selv forsøger at leve op til den tillid, der bliver vist én.*

Bestyrelsen

**) Udvalgte elev-bemærkninger fra div. bestyrelsesreferater:*

Dreng: "Her er forskellige mennesker, så man kan være sig selv".

Pige: "... troede det var lidt hokus pokus-agtigt, at man blev mere åben. Man skal altså også arbejde for det..."

Dreng: "... at gøre mere opmærksom på, at I er en rummelig skole. Det har rykket meget for de elever der har røget og det er godt de kan være her".

Pige: ... nævner de sociale udfordringer, som den vigtigste oplevelse indtil nu (...) har ikke mødt en ond sjæl endnu, og det overrasker hende i f t de forventninger hun havde med hjemmefra.

Dreng: ... at der er så mange positive mennesker, man er aldrig alene. 90 nye venner.

Dreng: ... har været involveret i flere regelbrud, har været glad for den måde vi har håndteret det på, bl. a. via besøg i hjemmet".

To drenge: ... de valgte skolen p.g.a. deres oplevelse af ekstra meget struktur og engagement fra personalet (...) man er sammen med typer, man ellers ikke ville være sammen med. Man bliver mere "mangfoldig" her".

Dreng: Det er en lækker skole, og det har også vist sig, at der også er lækre elever (...) er blevet mere åben og tør stå ved egne holdninger".

Pige: Ved besøget på FUS var det rundvisningen af en glad pige der tændte hende på FUS".

Dreng: "... et anderledes forhold til lærerne i forhold til folkeskolen, de bliver nærmest ens venner.

Pige: "Lærerne (...) vil gerne undervise på den gode måde. Sjovt at lære om EU på en anderledes måde. Oplæg og dilemmaspil".

Pige: "... gjort et stort indtryk, at høre en af de nye veninders historie om det at have høretab".

Pige: (social høretab, der har det svært fagligt) ... nyder godt af opholdet, fagligt og socialt (...) er tidligere ikke vant til at blive taget hensyn til i f t høre-problematik".

Dreng: Høretab. "... brug for en frisk start, var vant til at være den hårde (...) var både moppeoffer og selv mopper, han følte det var den eneste vej at få venner. Er Så glad for at få muligheden for at vise sit sande jeg, han var godt klar over, at han var på et skråplan".

Aftale om brugen af navnet Frijsenborg

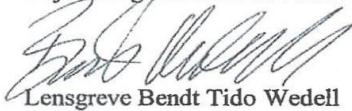
Undertegnede lensgreve Bendt Tido Wedell, c/o Frijsenborg og Wedellsborg land- & skovbrug, Frijsenborg og Wedellsborg Godskontor, Linen 62, 8450 Hammel giver hermed Frijsenborg Ungdomsskole, Finlandsvej 5, 8450 Hammer fortsat tilladelse til at benytte navnet Frijsenborg som en del af Ungdomsskolens navn, også hvis Ungdomsskolen ændrer navn til Frijsenborg Efterskole.

For god ordens skyld præciseres det, at navnet Frijsenborg tilhører lensgreve Bendt Tido Wedell som for øjeblikket er indehaver af Frijsenborg Gods, 8450 Hammel. Navnet Frijsenborg er tillige registreret hos Erhvervs- & Selskabsstyrelsen, samt Patent- & Varemærkedirektoratet med lensgreve Bendt Tido Wedell som indehaver.

Ungdomsskolen har således kun iht. særskilt tilladelse ret til at benytte navnet Frijsenborg. Lensgreve Bendt Tido Wedell og/eller den til hver tid værende ejer af Frijsenborg Gods kan til en hver tid trække tilladelsen tilbage til Frijsenborg Ungdomsskole tilbage, med den konsekvens at Ungdomsskolen omgående skal ophøre med at benytte navnet Frijsenborg. Frijsenborg Ungdomsskole bekræfter hermed i givet fald at ville ophøre med at benytte navnet Frijsenborg.

Frijsenborg Ungdomsskole bekræfter med denne erklæring tillige, at Ungdomsskolens brug af navnet alene hviler på den fra ejeren af Frijsenborg Gods givne særlige tilladelse, og Frijsenborg Ungdomsskole således ikke på nogen som helst måde kan vinde hævd, eller på anden vis opnå anden ret til, at benytte navnet Frijsenborg.

Frijsenborg den ¹⁷..... november 2005

Lensgreve Bendt Tido Wedell

Hammel den november 2005

f. Frijsenborg Ungdomsskole

Lensgreve Bendt Tido Wedell
c/o Frijsenborg og Wedellsborg land- & skovbrug
Frijsenborg og Wedellsborg Godskontor
Linen 62
8450 Hammel

Hammel, den 14. marts 2007

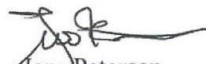
Vedr. ændring af navnet FRIJSENBORG UNGDOMSSKOLE til FRIJSENBORG
EFTERSKOLE.

Da "Ungdomsskole" mere og mere forveksles med et kommunalt tilbud, og ikke, som det vi er, en efterskole, som tilbyder 9. og 10. klasse, ønsker vi at skolen ændrer navn til **"FRIJSENBORG EFTERSKOLE"**.

Skolen ønsker at invitere lensgreven til at aflægge os et besøg, så vi kan vise rundt på skolen og fortælle om den. Skolens elever vil rigtig gerne fortælle om skolen og om det, at være elev på en efterskole.

Vi håber på, at dette vil blive modtaget positivt og vort forslag til dato kunne være onsdag d. 28. marts. Lad os høre nærmere, om den kan passe.

Med venlig hilsen

Jens Petersen
forstander

Hammel d. 8. maj 2007

Til lensgreve Bent Wedell
Frijsenborg Wedellsborg Gods
Linien 62, 8450 Hammel

Indledende vil jeg gerne give udtryk for stor glæde ved, at jeg efter at have skrevet til Dem, har fået mulighed for at træffe godsforvalter Morten Juhl Lassen. Mit ønske var oprindelig at invitere Dem til et besøg og en samtale på efterskolen, men besøget d. 1. maj levede i høj grad op til mit og min bestyrelses ønske om dialog. Tak for det.

På baggrund af ovenstående møde har jeg taget kontakt til apoteker Tove Lunøe, Frijsenborg Apotek, hvorfor den følgende del af dette brev skal ses som en henvendelse fra os begge.

Fra henholdsvis apotek og efterskole er vi i høj grad klar over, at vore navne, Frijsenborg Apotek og Frijsenborg Efterskole, har en uvurderlig stor betydning for os, som to selvstændige foretagender.

I hvilken grad denne betydning tillige er sammenfaldende med godsets interesser, fik jeg bekræftet ved mødet med Morten Juhl Lassen.

For apoteket signalerer navnet **Frijsenborg Apotek** et professionelt ledet apotek, der i en moderne ramme tilbyder:

- Korrekt faglig betjening af veluddannet personale,
- Ansvarsfuld, personlig og seriøs betjening af kunderne,
- En virksomhed, der altid fokuserer på kvalitet og kvalitetssikring,
- Et apotek med en lang historie og lokal forankring.

For efterskolen signalerer navnet **Frijsenborg Efterskole** en efterskole i den absolutte elite af Danmarks 257 efterskoler i forhold til:

- Pædagogisk nytænkning og udvikling,
- Fagligt velkvalificeret og seriøse undervisnings- og fritidstilbud,
- Enestående i Danmark i forhold til undervisning af hørehæmmede og CI-opererede unge mennesker,
- Sund livsstil, hvilket bl.a. betyder, at skolen prioriterer sund kost, motion, røgfrihed og et godt socialt miljø.

Ligesom at navnet "Frijsenborg" i apotekerverdenen udelukkende er forbundet med en seriøs, velkonsolideret og respektabel virksomhed, så er navnet "Frijsenborg" i skoleverdenen i Danmark udelukkende forbundet med positiv omtale såvel regionalt som nationalt. Så sent som i marts roste undervisningsminister Bertel Haarder i en forsamling på ca. 1000 engagerede skolefolk og politikere på Nyborg Strand "Frijsenborg" for det enestående, pædagogiske arbejde, der gøres.

Der er altså en sammenfaldende opfattelse af og interesse i, at brugen af navnet "Frijsenborg" udelukkende forbindes med begreber som kvalitet og seriøsitet.

Det er derfor vigtigt for os at pointere, at interessen for at værne om navnet "Frijsenborg" er fælles, og at vi benytter det ikke blot med glæde men også med den respekt og ydmyghed, som navnet fordrer.

Det siger sig selv, at skulle vi en gang i fremtiden stå i en situation, hvor apotek eller efterskole radikalt ville ønske at ændre det grundlag virksomheden drives på i dag, vil det være naturligt, at man tager diskussionen om navnet op igen. Vort håb er derfor, at diskussionen om brug af vort navn hermed kan bringes til en afslutning.

Med venlig hilsen

Tove Stenvang Lunøe,
apoteker Hammel Frijsenborg apotek.

Jens Petersen,
forstander Frijsenborg Efterskole

Forholdet til lokalsamfundet

*) Clement Kiersgaard og UWC: <https://www.dk.uwc.org/page/?title=Hvad+er+UWC%3F&pid=1027>

Medborgerskab/Verdensborgerskab

*) Hal Koch/Alf Ross. Kilde: Undervisningsministeriet

For Hal Koch er demokrati først og fremmest en livsform, hvor **samtalen** står i centrum. Det afgørende er, at parterne er åbne for at lytte, forstå, tage ved lære og sætte i sammenhæng. Demokrati er ikke et system eller en teori, men en livsform og et sindelag, som langsomt har udviklet sig. Det er forfald, hvis et flertal blot lader, som om man diskuterer, før det trumfer sin beslutning igennem. Derfor bruger Hal Koch ord som "frugtbart møde" og "oprigtig debat".

For Alf Ross er demokrati primært en styreform, hvor **friheden** står i centrum. Hvad friheden fører til, er ubestemt. Demokratiet bestemmer ikke, hvad mennesker skal mene, og handler ikke om at finde Sandheden. Det er en formel procedure, hvor alle interesser kan komme til orde og få politisk magt i forhold til et flertalsprincip. Et flertal har dog kun ret til at træffe beslutninger i en begrænset periode, så demokratiet er også en formel procedure til at afskedige magthavere på en civiliseret måde. Afgørende for demokratiet er derfor frihedsrettigheder og retssikkerhed.

Se mere på: <http://static.uvm.dk/Publikationer/2008/demokratikanon/kap30.html>

*) EU Euroscola

EUROSCOLA er en unik mulighed for, at skoleelever i alderen 16-18 år kan prøve at være medlem af Europa-Parlamentet for en dag. Formålet med programmet er at styrke de unges viden om EU og Europa-Parlamentet ved at tilbyde skoleklasser en lærerig oplevelse i plenarsalen i Strasbourg - langt fra de traditionelle klasseværelser, så eleverne på egen krop kan erfare, hvordan der forhandles i en international sammenhæng.

I løbet af EUROSCOLA-dagen vil eleverne præsentere deres skole for de andre deltagere og blive inddelt i flersprogede arbejdsgrupper, der skal diskutere og forberede sig på eftermiddagens debat i plenum. Under debatten skal eleverne fra de forskellige arbejdsgrupper præsentere og argumentere for deres lovforslag, og debatten afsluttes med en afstemning om de fremsatte lovforslag.

Eleverne vil kunne komme til at arbejde med emner i løbet af dagen, der spænder vidt: Hvordan kan økonomisk vækst kombineres med miljøbeskyttelse, hvordan kan Europa-Parlamentet bidrage til at styrke menneskerettighederne, hvordan skal EU udvikle sig i fremtiden osv. Eleverne forbereder sig ved at læse om de aktuelle emner inden afrejsen til Europa-Parlamentet. Arbejdssprogene er enten engelsk eller fransk, og alle debatindlæg skal foregå på et andet sprog end elevens modersmål. Det hele vil blive oversat af tolke – præcis som når de rigtige medlemmer af Europa-Parlamentet mødes i plenarsalen.

Se mere på: <http://www.europarl.europa.eu/denmark/da/skoler/euroscola>

Integration

*) Aysegül

<https://www.youtube.com/watch?v=NgjOd3h7my0>

Høretab

*) FUS:

[Langtidsstudie vedr. elever med høretab](#)

*) CEFU:

<https://www.cefudk.dk/emner/forskning-samarbejde/livsstil-og-sundhed/unge-hoerehaemmede-efter-frijsenborg-efterskole.aspx>

Kommen og gåen

*) Friluftsliv:

<https://www.youtube.com/watch?v=p-imQin10I8>

Forstander-Forstander

*) "Efterskolen" - 24. januar 2018:

https://issuu.com/efterskoleforeningen/docs/efterskolen_6-2018

De 17 Verdensmål – Bæredygtig Udvikling

*) <https://www.verdensmaalene.dk/fakta/verdensmaalene>

*) Film om bæredygtighed på FUS + 3 andre efterskoler:

<https://fus.dk/elev-paa-fus/baeredygtighed>

Velkomstsang til de nye elever på FUS

af Birger Sandholm Poulsen omkring 2005/06

Melodi: "Føl hvordan dit liv bli'r fyldt"

af Elton John

Fra "Løvernes Konge"

Vi kan se dem komme - *Hvad...?*
De både står og går - *Hvem...?*
De der ny elever som skal gå her dette år - *Nåh...*

Der er en forventning,
og spænding over alt.
De tænker - hvad mon det skal bli'e til...?
Det må vi ha' fortalt:

Føl hvordan dit liv bli'r fyldt
med venner, sang og dans
ja, dette år bli'r helt vidunderlig
med brug af hver en sans.

Du skal lære tysk og
du skal lave mad
du skal ud og løbe, ja – og så skal du i bad.

Måske noget hem'ligt
får du med en ven.
Men det der store fællesskab – det får du lær't at kend'.*

Føl hvordan dit liv bli'r fyldt
med venner, sang og dans
ja, dette år bli'r helt vidunderlig,
med brug af hver en sans.

Føl hvordan dit liv bli'r fyldt.
Velkommen her på FUS.
Vi lover dig – så ganske sikkert at – du får kram og knus.

Og hvis du sku' forelske dig
er det klart som blæk
at hjertet gi'r et ekstra hop men at du ikke dør af skræk...

Velkomstsang til de nye elever på FUS

af Mette Sig Pedersen
Mel.: "I wish" - Stevie Wonder

Nu skal du jo starte
på dit bedste år på Frijsenborg (Frijsenborg)
Du får nye venner og veninder der har smækre lår (smækre lår?)
Du skal bage boller lave lækkert mad
vaske gulv og vægge
og så skal du i bad.

Hænge ud med venner
spille kort og måske lidt klaver (lidt klaver)
drøne rundt i hallen lave glas, batik og meget mer (meget mer)
Du skal bøje verber
regne brøker ud
læse en novelle
og høre lidt om Knud.

Vi håber du - vil - få det bedste år
med nye ven-ner her på Frijsenborg
Vi håber du - vil - få det bedste år
med nye ven-ner her på Frijsenborg
sam' med alle os.

Senere på året
skal nogle ud og lave mad på bål (mad på bål)
mens andre filmer scener
og laver skuespil eller en skål (eller skål - fyldt med kål)
I skal lave show og
glide rundt i skum
stå på ski i Norge
vælde med et bum.

I vil lære sider
af jer selv I ikke kendte til (kendte til)
se nye horisonter
og sætte mål for det I gerne vil (gerne vil)
give plads til andre
støt en kammerat
grine med hinanden
gør' en masse rart.

Vi håber I - vil - få det bedste år
med nye ven-ner her på Frijsenborg
Vi håber I - vil - få det bedste år
med nye ven-ner her på Frijsenborg
sam' med alle os.

Velkomstsang

af Poul Richard Madsen

Velkommen her til Frijsenborg
vi har os glædet længe
hvordan vil året bli' i år
med nye pi'r og drenge –
vil I få lært en masse her
om sløjd og frikadeller
få gode venner hver især –
der hjælper når det gælder.

Velkommen til et skoleår
hvor vi skal prøve meget
en masse ny erfaring får –
får arbejdet og leget.
Ved fælles hjælp så bli'r det til
et dejligt år for alle
og nu til slut vi sige vil
velkommen til jer alle.

Afslutningssang

*af Mette Sig Pedersen
Mel. Basin Street Blues*

Nu er året næsten omme (året næsten omme)
Det måtte jo komme (måtte jo komme)
Slut med at bo under samme tag
Og nyde godt af skolens hjemmebak

I har mange gode minder (mange gode minder)
Venner og veninder (venner og veninder)
Som I vil kende i mange år
Helt til I mimrer og har hentehår.

Frijsenborg
bliver det år
I husker når
Tiden går
Og klokken slår
Om fyrre år

Jeg husker som var det i går
Mit bedste år på Frijsenborg

Sjove ting
Stille sind
Og kys på kind
Går lige ind

Vi ønsker her
God fremtid til jer!

Efterskrift

I en elevflok på en efterskole hænder det, at enkelte senere i livet bliver mere kendt i den brede offentlighed end andre:

Mads Langer, musiker og sanger,

Ayoe Angelica, musiker og sanger,

'LisErStille' - eksperimenterende rockband med Martin Byrialsen og Tue Schmidt Rasmussen,

'Go Go Berlin' med Christian Vium og Anders Søndergaard.

En enkelt lærer fra 70'erne er **Søren Ryge Petersen** – som nu er i anden branche...

Blandt personale og bestyrelse er der gamle elever, som 'går igen':

Signe Grinsted, elev i 90'erne - gik på hold med Mads Langer.

Annette Hansen, gik på den gamle skole i 80'erne - gift med en elev fra samme årgang.

Brian Ovesen, elev i 90'erne - skolens forstander - er ligeledes vendt tilbage.

Jens Ove Friis, elev i 70'erne, medlem af bestyrelsen 1999, formand 2015.

Erik Rosenkvist, elev i 50'erne, medlem af bestyrelsen i 80'erne, pedel i 90'erne.

Erik har dermed været tilknyttet alle tre bygninger, der har huset skolen.

Kilder:

Arne Gammelgaard: Frijsenborgegnens Ungdomsskole gennem 25 år, 1949-1974

Arne og Rødtop: Forårshilsen, 2004

Frijsenborg Ungdomsskole, Jubilæumsskrift 1949-99

"Samvirke", november 2003

November 2019 – Birger S. Poulsen.

Skolens bestyrelse og ansatte pr. november 2019 i alfabetisk rækkefølge.

Annie Skov Andersen, Anne Alon, Mia Byrialsen, Jens Ove Friis, Mogens Kjeldsen, Peder Poulsen og Jesper Poulsen.

Nanna March Bejder, Rasmus Bejder, Tine Berthelsen, Jens Bitsch, Else Borg, Margrethe Brunsbjerg, Anne Katrine Christensen, Ann Christensen, Karina Christensen, Janne Gotthelf, Lone Greve Petersen, Signe Grinsted, Annette Hansen, Pia Hansen, Merete Lilhauge, Lone B. Lundholm, Kristian Maagaard, Berit Møller, Olav Nielsen, Mikkel Nordahl, Brian Ovesen, Mette Sig Pedersen, Jens Petersen, Lars Raun, Kasper Lund Resen, Louise Skov, Palle Sørensen, Jesper S. Sørensen og Rasmus Raun Østergaard.

Skolekredsen ved Frijsenborg Efterskole er på 118 medlemmer.

Pr. august 2019 var der udover Frijsenborg Efterskoler 242 efterskole i Danmark, 204 almene, 20 ordblindeefterskoler og 18 skoler for elever med særlige behov.

30.069 elever begyndte på efterskole i august 2019. ca. 60 procent af eleverne havde valgt at gå på efterskole i 10 kl. ca. 40 % i 8. eller 9.kl.

FRIJSENBORG (EGNENS)-(UNGDOMS) EFTERSKOLE

ÅRSTAL

FORMÆND OG BESTYRELSE

Interessen for at være med i bestyrelsen for skolen har, i tidligere tider, nok altid været der. Men ser man overordnet på det, er sammensætningen af bestyrelsen (og Repræsentantskabet) gået fra at være *meget* lokal til at være *mindre* lokal.

Man kan kun gisne om hvorfor det er sådan, men et godt bud kunne være, at mulighederne for "at være med i noget" er blevet større - måske er der nogle af de mange tilbud der er i dag, 2018, som man vælger fra. Samtidig er udviklingen indenfor transport og kommunikation blevet øget, og dermed er begrebet "lokalt" tilsvarende udvidet geografisk.

Uanset hvad der er grunden, er man sikker på, at det er *interessen* for skolen der er bestemmende for, at nogle gør dette frivillige arbejde. Ledelsen på Frijsenborg Efterskole bestræber sig meget på, at sørge for, at det lokale islæt er til stede, hvilket det da også er 2018/19, idet 3 af medlemmerne i bestyrelsen har lokal forankring.

1949: Karen Banke-Larsen lejer Den Hvide Villa, på hjørnet af Anbækvej og Jernbane Allé, af daværende Hammel-Voldby-Søby Kommune. Frijsenborgegnens Ungdomsskole åbner d. 3. november med 22 unge piger.

1955: Rasmus og Gerda Enemærke overtager lejemålet og fører skolen videre.

1958: Hammel Erhvervsråd oprettes og d. 29. juli samme år, afholdtes et møde på Frijsenborgegnens Ungdomsskole, hvor Statens tilsynsførende for de Frie Ungdoms- og Efterskoler opfordrede til at forsøge at bygge en ny skole. Da det ikke skulle være en skole kun for Hammel, rettede man også henvendelse til en række *betydelige* mænd og kvinder på egnen om, at støtte sagen i form af deres underskrift på en tryksag der ville udkomme i 6000 stk.

18. marts 1959: Resultatet af ovenstående blev et møde, hvor der var enstemmig tilslutning til, at der skulle dannes en **selvejende institution**, der havde til opgave at rejse en ny ungdomsskole i byens udkant. Underskriverne på tryksagen skulle danne skolens repræsentantskab.

Der valgtes et arbejds- og forretningsudvalg bestående af: Konsulent J. Jacobsen, Stationsforstander J. Mortensen, Fru M. Kirkegaard, Hammel, Pastor Kirk-Thomsen, Haurum, Mejeribestyrer L. Madsen, Dallerup, Gdr. Chr. Nielsen, Lyngå, Tage Jensen, Fajstrup og forstander Rasmus Enemærke (sekretær).

9. april 1959: Konstituerende møde: Fhv. stationsforstander J. Mortensen blev formand, Pastor Kirk-Thomsen, Haurum blev næstformand.

Indsamlingen gik ikke som forventet. Omegnssognene var ikke særlig villige til at yde økonomisk tilskud. Enden blev, at Hammel-Voldby-Søby kommune ville give halvdelen af den private indsamling, som var på 120.000 kr., Enemærke gav 20.000, Frijsenborg-Faurskov Birks sparekasse ydede 10.000, Andelsbanken i Hammel gav 2.500 og Hammel og Omegns Andels Svineslagterier 2.000.

7. sep. 1960: Generalforsamling, hvor der skulle vælges en foreløbig bestyrelse, som naturligvis blev det udvalg der havde arbejdet med sagen hidtil (se ovenfor). Der blev udarbejdet et lovforslag, så...

... **d. 21. november 1960:** blev der afholdt stiftende generalforsamling i **Den Selvejende Institution**, hvor fundatsen blev gennemgået og vedtaget. Der blev valgt et **repræsentantskab**:

Røgen-Sporup kommune: Gdr. Henning Nielsen

Dallerup kommune: Mejerist L. Madsen

Sporup-Tvilum-Voel kommune: Købmand Vagn Bilde, Fårvang

Haurum-Sall kommune: Provst Kirk-Thomsen, Njær

Skjød kommune: Gdr. Magnus Jensen, Skjød

Lyngå kommune: Chr. Nielsen, Lyngå

Søften-Foldby kommune: Niels Jensen, Tinning

Lading kommune: pastor Chr. Nielsen, Lading

Thorsø-Vejerslev- Aidt kommune: Gdr. Rs. Sørensen, Thorsø

Skolens elevforening: Lærerinde Else Jensen

Hammel-Voldby-Søby: Fru Magda Kirkegaard, Gdr. Søren A. Mathisen, Voldby,
Stationsforstander. Johs. Mortensen, Gdr. Aksel Sørensen, Svendstrup, Direktør Knud
Christensen, P. Bach, Hammel
Blandt andre medlemmer: Gdr. Karl Rasmussen, Alling.

7. dec. 1960: Repræsentantskabsmøde: **Formand blev stationsforstander Johs. Mortensen og næstformand: Chr. Nielsen, Lyngå.**

Der blev valgt en **bestyrelse** for Repræsentantskabet: Johs. Mortensen, Fru Magda Kirkegaard, Gdr. Chr. Nielsen, Direktør K. Christensen, Pastor Chr. V. Nielsen.

Formand: Johs. Mortensen og som næstformand: K. Christensen.

24. nov. 1964: Bestyrelsesmøde i Repræsentantskabet, hvor formanden, Johs. Mortensen foreslog at bestyrelsen valgte **Pastor Chr. Nielsen til formand**. Valget blev godkendt.

5. dec. 1966: Generalforsamling. Efter valg til Repræsentantskabet består det af: Stationsforstander Johs. Mortensen, Hammel. Sognepræst Chr. V. Nielsen, Lading. Sparekassedirektør Knud Christensen, Hammel. Gdr. Chr. Nielsen, "Godthåb", Lyngå. Fru Magda Kirkegaard, Hammel. Advokat Poul Oldenburg, Hammel. Socialrådgiver Peer Bak, Lucernvej 4 Århus C. Købm. Vagn Bilde, Fårvang. Ungdomsskolens elevforening v/ Else Jensen, Hammel. Hammel Sogneråd: v/møbelarkitekt Vagn Heegaard, Hammel, Fabr. gdr. J. Sehested, Sall og Arbmd. Holger S. Pedersen, Skjød.

Fru Erna Hjorth Christensen, Skjød. Gdr. Niels P. Jensen, Tinning. Provst R. Kirk-Thomsen, Njær. Mejeribestyrer L. Madsen "Hårskilde", Sorring. Gdr. Søren Anton Mathiasen, Voldby. Gdr. Henning Nielsen, Farre. Gdr. Johs. Pedersen "Hyllinggård", Javngyde. Karl Rasmussen, Alling. Gdr. Aksel Sørensen, Svenstrup. Tømrer Ove Sørensen "Mosegård", Thorsø. Skotøjshandler Winther, Hammel.

Bestyrelsen konstituerede sig... Se ovenfor: 7. dec. 1960

24. juli 1967: Generalforsamling i Repræsentantskabet. Da Johs. Mortensen var afdød ved døden **valgtes Sognepræst Chr. Nielsen til formand for Repræsentantskabet**. På bestyrelsesmødet samme aften fortsatte **Sognepræst Chr. Nielsen som formand og Chr. Nielsen, Lading blev næstformand**.

29. juli 1968: Generalforsamling i Repræsentantskabet. På Repræsentantskabsmødet samme aften **valgtes til formand: Søren Anton Mathiasen og Gdr. Chr. Nielsen blev næstformand**. Til Repræsentantskabet var der genvalg, men Erna Hjorth Christensen, Skjød udgik og i stedet for V. Bilde, valgtes fabrikant Carl Christensen "Miko", Hammel.

Til formand for Repræsentantskabet valgtes Gdr. Søren Anton Mathiasen, Voldby og til næstformand Gdr. Chr. Nielsen, Lyngå. Fru Magda Kirkegaard ønskede ikke genvalg og i stedet valgtes tømrer Ove Sørensen, Thorsø.

1968: Nye bygninger indvies. Byggeriet påbegyndtes i midte af 1960'erne.

1969: Forstanderskifte i løbet af sommeren. Rasmus Enemærke fratrådte - og Vagn Andersen tiltrådte.

31. juli 1969: Ordinær generalforsamling i Repræsentantskabet. Valg af medlemmer til Repræsentantskabet. Samme som ovenfor (5. dec. 1966) med disse undtagelser: Gdr. Knud Sørensen, Ellerup i stedet for Søren Anton Mathiasen. Gdr. Aksel Pedersen, Vrangstrup i stedet for Chr. V. Nielsen. Fru Hinnerskov i stedet for Poul Oldenburg. Anders Rasmussen, Sandved i stedet for N. P. Jensen.

15. okt. 1969: Repræsentantskabsmøde, hvor **Per Bak blev valgt som formand og Aksel Pedersen, Vrangstrup blev næstformand**. Pastor Chr. Nielsen, sparekassedirektør Knud Christensen og gdr. Chr. Nielsen ønskede ikke at fortsætte.

Samme dag Bestyrelsesmøde, hvor **Vagn Heegaard blev valgt til formand og Chr. Nielsen(?) næstformand**.

27. juli 1970: Generalforsamling (intet)

3. aug. 1970: Repræsentantskabsmøde, hvor **Per Bak genvalgtes som formand og Aksel Pedersen, Vrangstrup blev næstformand**.

7. aug. 1970: Bestyrelsesmøde, hvor **Richardt Madsen, Voldby blev formand J. Sehested, Sall blev valgt som næstformand**.

22. juli 1971: Generalforsamling i Repræsentantskabet.

2. aug. 1971: Repræsentantskabsmøde, hvor **Per Bak** genvalgtes som formand og **Aage Winther** blev valgt som næstformand.

2. sep. 1971: Bestyrelsesmøde i Repræsentantskabet, hvor **Richardt Madsen, Voldby** blev formand **J. Sehested, Sall** blev valgt som næstformand.

8. aug. 1972: Repræsentantskabsmøde, **Per Bak** genvalgtes som formand og **Aksel Pedersen, Vrangstrup** blev næstformand.

21. sep. 1972: Bestyrelsesmøde **J. Sehested, Sall** blev valgt som formand og **Aksel Christensen, Hammel** blev næstformand.

16. aug. 1973: besluttede en ekstraordinær generalforsamling at opløse skolens Repræsentantskab, fordi der blev færre og færre medlemmer i kredsen.

Så nu var det alene bestyrelsen, der i sidste ende havde ansvaret for skolen.

27. sep. 1973: holdt den første bestyrelse konstituerende møde:

Jacob Sehested, Sall: Formand – Axel Christensen: Næstformand – Per Bak, - Magnus O. Jensen, Skjød – Søren Skjødt, Sall – Erikka Dahl, Hammel – Erna Didriksen, Hammel – Magda Kirkegaard, Hammel – Gunner Severinsen, Hammel – Desuden 1 repræsentant for (ulæseligt) og 1 repræsentant for Foredragsforeningen. Endvidere udpeger Hammel Kommune 2 medlemmer til bestyrelsen.

29. juli 1974: Generalforsamling, hvor Jacob Sehested ikke ønskede genvalg.

5. aug. 1974: **Axel Christensen** blev formand og **Erikka Dahl** næstformand.

10. juni 1975: **Axel Christensen** blev formand og **Erikka Dahl** næstformand.

10. juni 1976: **Erikka Dahl** Formand, **Aksel Sørensen** Næstformand, Erna Didriksen, Vagn Foss, Magda Kirkegaard, Gunner Severinsen, Peder Christiansen, Per Bak, Søren Skjødt.

9. juni 1977: **Aksel Sørensen** Formand, **Georg Overgaard** Næstformand, Erna Didriksen, Magda Kirkegaard, Gunner Severinsen, Peder Christiansen, Søren Skjødt, Erikka Dahl. Tage Schmidt.

8. juni 1978: **Aksel Sørensen** Formand, **Georg Overgaard** Næstformand, Magda Kirkegaard, Gunner Severinsen, Peder Christiansen, Søren Skjødt, Tage Schmidt, Henning Jensen, Kurt Sørensen.

26. juni 1979 - 9. juni 1980 - 15. juni 1981 - 14. juni 1982: Samme som i 1978.

Ca. 1981/82: Vagn Andersen **køber en grund** i Kappelsdal, med henblik på at bygge en ny skole.

1983: Forstanderskifte i løbet af foråret. Vagn Andersen fratrådte og Arne Jørgensen tiltrådte.

22. juni 1983: **Aksel Sørensen** Formand, **Georg Overgaard** Næstformand, Magda Kirkegaard, Peder Christiansen, Søren Skjødt, Tage Schmidt, Henning Jensen, Erikka Dahl, Gunner Severinsen*, Minna Hildebrandt*. (*Udpeget af Hammel Kommune).

3. juni 1987: **Georg Overgaard** Formand, Bl.a. Mary Kragh-Pedersen, Erik Rosenkvist Nielsen, Erik Hansen, Lisbeth Hansen, Karen Lundgaard.

3. maj 1988: **Georg Overgaard**, Formand Bl.a. Mary Kragh-Pedersen, Erik Rosenkvist Nielsen, Lisbeth Hansen, Karen Lundgaard.

1989: **Georg Overgaard**, Formand, Mary Kragh-Pedersen, Erik Rosenkvist Nielsen, Lisbeth Hansen, Karen Lundgaard, Egon Rasmussen, Peter Løgstrup Knudsen, Gunnar Henriksen, J. Sehested.

1990: Skolen flytter ud til en nybygget skole i Kappelsdal ved skoleårets start.

1990: **Georg Overgaard**, Formand Mary Kragh-Pedersen, Erik Rosenkvist Nielsen, Lisbeth Hansen, Karen Lundgaard, Lisbeth Mikkelsen, Peter Løgstrup Knudsen, Gunnar Henriksen, J. Sehested.

28.8. 1990: **Georg Overgaard**, Formand, Mary Kragh-Pedersen, Anna Aagaard, Britt Sørensen, Karen Lundgaard, Lisbeth Mikkelsen, Peter Løgstrup Knudsen, Bodil Taankvist.

23. maj 1991: **Georg Overgaard**, Formand, Mary Vestergaard, Anna Aagaard, Britt Sørensen, Karen Lundgaard, Lisbeth Mikkelsen, Peter Løgstrup Knudsen, Åge Frandsen, Gunnar Henriksen.

1992: **Anna Gregersen**, Formand. Bl.a. Elin Kynde Simonsen, Britt Sørensen, Mary Vestergaard, Bodil Taankvist.

1993: **Anna Gregersen**, Formand. Bl.a. Aage Frandsen, Gunnar Henriksen, Mary Vestergaard, Lisbeth Mikkelsen.

1994: Anna Gregersen, Formand, Peter Løgstrup Knudsen, Elin Kynde Simonsen, Lisbeth Mikkelsen, Birgit Frank.

1996: Anna Gregersen, Formand, Birgit Frank, Niels Midtiby, Elin Kynde Simonsen, Aage Frandsen, Lisbeth Mikkelsen, Peter Løgstrup Knudsen.

1997: Anna Gregersen, Formand, Birgit Frank, Niels Midtiby, Elin Kynde Simonsen, Aage Frandsen, Lisbeth Mikkelsen, Peter Løgstrup Knudsen.

1999: Aage Frandsen, Formand, Anna Gregersen, Birgit Frank, Niels Midtiby, Elin Kynde Simonsen, Lisbeth Mikkelsen, Peter Løgstrup Knudsen, Ole Fuglsang, Bente Fønss Rasmussen, Jens Ove Friis.

2004: Forstanderskifte i løbet af sommeren. Arne Jørgensen fratrådte og Jens Petersen tiltrådte.

2015: Jens Ove Friis, Formand,

2018: Jens Ove Friis, Formand, Anni Skov, Jesper Poulsen, Mogens Kjeldsen, Mia Byrielsen, Anne Alon, Peder Poulsen.

2019: Jens Ove Friis, Formand, Anni Skov, Jesper Poulsen, Mogens Kjeldsen, Mia Byrielsen, Anne Alon, Peder Poulsen.

Husmøde

Olav på forældredag

1-hjælpskursus

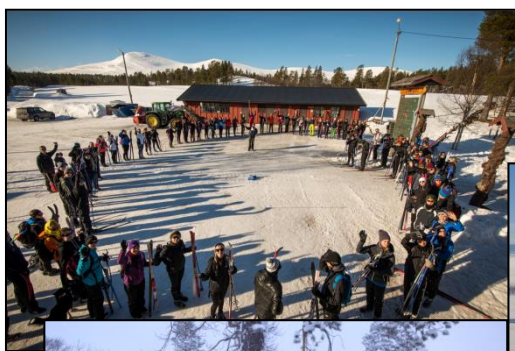
Grundlovsmøde

Brian og Jens i EU-Parlamentet

Norgestur

Landsstævne

Sol og Galla

Besøg af Thomas Ziehe Tysk professor i pædagogik

Sommerfest

hos Jesper Poulsen i Sejs

bestyrelsesmedlem

Afslutningsaften

FRIJSENBORG
EFTERSKOLE
faglig og kreativ udfordring

**FAGLIG & KREATIV
UDFORDRING**

PÅ FRIJSENBORG EFTERSKOLE VIL DU OPLEVE ET MILJØ,
HVOR LIVSOPLYSNING, MANGFOLDIGHED OG DEMOKRATISK
DANNELSE GÅR HÅND I HÅND MED FAGLIGHED.

[f](#) [i](#)